dönemeç

aylık edebiyat dergisi

EKİM 1981 50 LİRA SAYI : 51

OZANIN İŞLEVİ

VİCTOR HUGO

Türkçesi : MEHMET MÜMTAZ TUZCU

Tanrı buyruğudur: zor zamanlarda
Çalışacak herkes ve koşacak yardıma
Yazıklar olsun kardeşlerine
Ben çöle dönüyorum diyene!
Ve kinler, rezaletler kitleyi çalkalarken
Sandallarını giyip kıra gezmeye giden
Dönmemek üzere lânet edip uzaklaşan
Ve kendini halktan koparan
Düşünüre yuh olsun!

Ozandır karanlık, uğursuz günde
Daha güzel günler için çalışan
O, uzakların yaratıcısıdır
Ayağı toprağa basar, gözleri ufuktadır
İsterse yağmur gibi yüzüne sövgü yağsın
İster binbir övgüyle omuzlarda taşınsın
Odur, bütün başların üstünde
Her işin üstesinden gelen kutsal eliyle
Bir peygamber gibi, her an
Taşıdığı meşaleyle geleceği aydınlatan

Yıl : 5 Sayı : 51
Ekim 1981

dönemeç

aylık edebiyat dergisi — Sahibi : Hatice Yurttaş, Sorumlu Yönetmeni : Halil İbrahim TUFAN,
Yönetim Yeri: 865 Sok. No. 17/203 Merkez İş Hanı Kemeraltı - İZMİR Tel: 146776 - 254558, Abone ve Yazışma: H. Yurttaş P.K. 41 Konak-İZMİR, Banka Hesap No: T. İş Bankası Kemeraltı Şb. 839, Sayısı 50 Lira, Yıllık abone 500 Lira, Dış ülkeler için: 1.000 Lira. Dağıtım: GEDA/İzmir, Toplum Kitabevi/Ankara.
Kurucuları (1976) : A. Rıza Ertan, Hüseyin Yurttaş, M. Kadri Sümer, Ahmet Günbaş
Dizgi ve Baskı : KARINCA Matbaacılık Tel : 13 53 90 - İZMİR

ŞİİR VE BİLİM

BEDRİ KARAYAĞMURLAR

Belki salt şiirle sınırlamamak gerekirdi konuyu. Sanat diyerek daha genel bir yaklaşımda bulunmak gerekirdi, ancak sanat adına söyleyeceklerimizi şiir için de söyleyebiliriz. Doğuşu, biçimlenişi, işlevi ile şiir de öbür sanatların yanında yer alır.

Sanatın, bunun yanında şiirin, insanı, toplumu, doğayı tanımada, doğayı ve toplumu değiştirmede bilim denli etken olduğunu biliyoruz. İşlevsel açıdan bu benzerlik, bizi, şiirle bilimi yan yana koymaya zorluyor. (Acaba yan yana durabilirler mi?) Konunun anlaşılması açısından, işlevsel benzerliğin yanında, kaynak benzerliğini de ele alacağız burada. Giderek, şiirle bilimin ne zaman ayrıldıklarını, nerelerde ayrıldıklarını vurgulamaya çalışacağız. Son olarak, günümüzde şiir, bilim ilişkilerine bakacağız.

Şiir ve bilimin kaynağı: İlkel insan yani insan öncesi insan, araçtan ve dilden yoksundur. Onu saran yaban doğa içinde yaşamak için biyolojik bir uyum sağlamak gerekmektedir. Oysa doğanın koşulları durmadan değişmektedir. Bu değişikliklere ayak uydurabilen canlılar varlıklarını korurken, bir çoğunun soyu tükenmiş bazıları ise yeni koşulların sonucu yaşama şansını yakalamıştır. Mamutların, dinazorların yok olduğu, koca eğrelti otlarının küçüldüğü bir dünyada insanın varlığını koruyabilmesi, onun biyolojik uyumu ile açıklanamıyacak niteliktedir. İnsanın her doğa koşulunda yaşayabilmesinin gizi nerede? İnsan, her canlı gibi doğaya uymak için gösterdiği çabanın yanı sıra, doğayı kendine uydurabilmiş tek canlıdır. «Dünyada kalışını önleyecek bu doğa güçlerine karşı savaşırken, bu güçleri evcilleştirip kendi isteklerine uydururken hem doğayı değiştirmiş, hem de kendi kendini yaratmış olur insan.» (1)

İlk yaratma, insanın özdeğe verdiği ilk biçimle başlar. Kuşkusuz ilk sanatçı da o insandır. Elini ve aklını kullanarak, yeteneklerini geliştiren, aynı evrede özdeğe ve eylemlerine ad veren insan-oğlu dilin de ilk mayasını çalmıştır. Ad verme işleminin insanlara ne denli kolaylıklar sağladığı ortada. Şu ya da bu nesneye ad veren insan, onu eylemle değiştirmek yanında kesin denetimi altına almayı da başarmıştır.

Doğayı egemenlik altına almada sözün gücü, günümüzde yaban yaşamı sürdüren topluluklarda da gözlenebilir. Daha rahat yaşama isteği, özdeği biçimlemede, eylemin yanında başka yollarla denetleme ve etkileme özleminin doğmasına neden olmuştur. Bu özlem, benzerlerini yapmak - benzetlemek, büyüde kendini gösterir. Büyü, öykünmeyi, devinimi ve uygun sözleri içerir. Büyü törenlerindeki dil, yalın ve içinde müzikle

ritmi barındıran bir tür şiir dilidir. Bireyselleşme olgusuna dek dil bu niteliğini korumuştur. O toplumun ortak isterlerinin sözcüsüdür. Ozanlar toplum adına kurarlar şiiri. Bu, yazıya dökülmeyen, doğaçtan söyıemeye dayanan bir söyleyiştir. «Malinowski'nin Trobriand Adalarında topladığı okuyup üfleme dualarından biri: Geçer, geçer, / Kaval kemiğinin acısı geçer, / Derinde açılan yara geçer,/ Karnındaki derin sızı geçer / Geçer, geçer. Şiirsel diyebileceğimiz bir şey değil bu şiirin konusu. Ama biçimi şiirsel. Malinowski'nin de belirttiği gibi, bu duaların özelliği, 'sesçil ve ritmli olması, eğretileme ve ses yineleme etmenlerinin zenginliği, garip titreşimler ve tekrarlardan yararlanmasıdır.' Gerçekleşmesini istediğin şeyin gerçekliğini öne sürerek onu gerçekleştirmiş oluyorsun. Bu öne sürüşte kullandığın dil de, özlenen gerçekliğin yerine gelmesi için yaptığın yansılama dansındaki coşkun müzik yanlarını taşıyor.» (2) Thomson'un da belirttiği gibi dil dış gerçekliği etkilemede, büyünün iiçnde önemli bir yer tutuyor. Dilin şiirselleştirilerek kullanımı ona yeni bir güç katıyor.

Şiirin doğuşunu nesnel tabanı olmayan bir büyü ile açıklamak olanaksız. Şiirin içinde (özellikle ilkel şiirin içinde) ritmin önemli bir yeri olduğunu vurgulamıştık. Toplu yaşayış, insanların birlikte iş yapmalarını zorunlu kılar. Yalnızca bu zorunluluktan da değil, işi kolaylaştırma isteğinden kaynaklanarak, çalışmada bir tempo tutturmak gerekir. İşe uygun bir şiir bir kere kurulduktan sonra yalnız çalışan insan o şiirle (ezgili) «topluluk duygusunu korur.» (3) Burada büyü dışı bir görünüme karşın şiir yine büyü yaparcasına işi kolaylaştırmakta yardımcı olur. Thomson'un İsviçreli bir misyonerden yaptığı alıntıyla örnekleyelim: Bize kötü davranıyorlar ehe! / Bize hiç acımıyorlar ehe! / Kahvelerini içiyorlar ehe! / Bize hiç vermiyorlar ehe! Avrupalı işveren için taş kıran Thongalı bir çocuğun sözleridir bunlar. «Her dizede tekrarlanan ehe, çekicin vuruşunu belirten çalışma heyamolasıdır.» Bir Maori kayıkçı türküsü ile sürdürelim açıklamamızı: Haydi, asıl küreğe! / Nasıl taşıyor çarpan yüreğim / Gözlerinde çakan ışıkla, / Ey Puhi-huia! / Haydi, asıl küreğe!» Şiirin uydurulması sırasında kelimelerin ritmiyle tempo tutulmuş oluyor.» (4)

Buraya dek anlattıklarımızın bilimle nasıl bir ilişkisi olduğu açıklık kazanmadı. Doğrusu şiirin bilimle ilişkisini zorla yaratmaya da gerek yok. Ancak şunu vurgulamakta yarar var. Bilinmezliklerin içinde yaşayan insanın kendisini ve onu saran doğayı tanımak isteği bugün daha çok bilimde somutlaştırılan bir istektir. İlkel insan (bugün bile) açıklayamadığı olayları, asıl gerçekliği yakalayamadığı, adlandıramadığı sürece, istendik bir gerçekliğe dönüştürerek açıklamak yolunu seçmiştir. Kısacası bilim kaynak olarak, şiirin doğduğu yataktan doğmuştur. Ancak bilim nesnel gerçekliğe yönelerek, onu çözümledikçe şiirden uzaklaşmıştır. (Ya da şiir bilimden uzaklaşmıştır.) Sonuçta gerçekliğe yaklaşım ve kazandırdığı bilgilerin benzemezliği şiirle bilimi ayrı ayrı yerlere doğru götürmüştür. «Şiir yapısı ve doğası gereği, yarattığı gerçekliğin ötesinde bir gerçekliği gözler önüne serer ve ikinci derecede olmasına rağmen yine de daha yüksek ve daha karışık bir gerçekliği doğurur, biçim olarak gösterir. Çünkü şiir, kendi somutluğu içinde tahılı, kendi olgusal (Factual) özü içinde - gerçekleşmesine yardım eden ve kendi varlık koşulları olan olgusal özü içinde - hasadı değil, fakat kabilenin hasatla ilişkisi demek olan

coşkusal, toplumsal ve kollektif karmaşayı anlatır, dile getirir. İnsanın hasatla ilişkisinin içgüdüsel ve kör olmayıp ekonomik oluşuyla bir varlık kazanan bir hakikat dünyasını -ondaki coşkuyu, dost sıcaklığını, onun tadını, onun uzun beklenişini ve mutlu sonunu- dile getirir. Bu yüzden, şiirdeki hakikat, şiirin soyut ifadesi -içerdiği olgular- değil fakat toplumdaki dinamik rolü- içerdiği kollektif coşku-dir.» (5)

Gerçekliğe yaklaşımdaki bu ayrılık sonuçta edinilen bilgilerde de ayrılığa neden olur. Bu nasıl olur? Aynı gerçekliğe ilişkin ayrı bilgilerin bulunması, iki ayrı gerçeklik varmış gibi göstermek anlamına gelmez mi? Ya da bir düşsel gerçeklik oluşturmak demek değil midir? İlk bakışta bizi yolumuzdan döndürecek niteliktedir bu soru. Ancak şiirin (sanatın) sunduğu gerçeklik bilimin sunduğu ile öy le eytişimsel bir ilişki içindedir ki, ikisi de sunulandan rahatsız olmazlar. Çünkü biri doğrudan bilgiden, nesenellikten yola çıkarak onu çözümlerken, diğeri duygudan, toplum isterlerinden yola çıkarak, toplumsal nesnelliği çözümleyerek birbirlerinin yapamıyacakları iki işlevi yerine getirmiş olurlar. Bu nedenle şiirin (sanatın) nesnel gerçekliği, toplumsal gerçekliğe dönüştürdüğünü söyleyebiliriz. Oysa bilim hiç bir zaman gerçekliği nesnellikten kurtaramaz, zaten sunduğu bilgide de böyle bir özellik yoktur. Bir sevda şiiri ile örnekleyelim: «Melite, gözlerin Hera'nın gözleri / Ellerin, Atene'nin / Afrodit'ten almışsın göğüslerini / Ayaklarını ise Tetis'ten.» «Mutludur sana bir kez bakan. / Seni duyunca üç kez mutlu. / Bir yarı tanrı olur / Senin dudaklarını öpen / Kime gelin gidersen / Gerçek bir tanrıdır o adam.» (6) Bugün çok mu değişik sevgilimize bakışımız? Şiiri söyleyen sanatçı, ne denli özel olursa olsun, şiirdeki öznelliği toplumsallığa dönüşecektir. Yani «ben», «biz» olur sanatta. Bu yüzden Rufinas Domestikus'un sevgilisini tanımlayışı yadırgatmaz bizi. Dahası aynı duyguları, yani onun sevgilisine (kadın-insan) ilişkin bilgileri benimseriz. Oysa bilime göre insan, sevgili değil, yüzde bilmem ne kadar su, yüzde bilmem ne kadar madensel tuzlardır. Pozitif bilimler dışındaki bilimlere gör ede, insana ilişkin bilgilerin bizi coşturacak yanı yoktur. Bilim dış gerçekliği tanımaya; sanatsa toplumsal yaptırımın dış gerçeklğe ilgisinden yola çıkarak, toplumu ve insanı tanımaya yöneliktir. Bu durumda, «Bilim dış gerçekliğin bilgisini verirken, sanat, kendimize ilişkin, insan özüne ilişkin bilgi verir.» (7) «Sanat duygunun bilimidir, bilimse bilginin sanatıdır.» der Caudwell. Galiba bilgiden duyguya geldik. Şöyle desek, bilim ve sanat (şiir) aynı dünyada aynı nenleri ele alır, ancak sanat duygu dili ile, bilim, bilgi dili ile yaklaşır konusuna. İşte bu ilişkileri ile sa nat ve bilim birbirini bütünleyen, bütün bir dünya kuran, toplumla (insan) doğayı bütünleyen bir özellik gösterirler.

Bilimle şiirin ilişkilerinin en yoğun olduğu dönem, hiç kuşkusuz matbaanın bulunmasından sonraki dönemdir. O güne dek geçen süre içinde destan, mit, türkü biçimleriyle gözüken şiir (bu görünümünü yer yer korusa da) önceden yer yer bireyselleşme eğilimi gösterse de, asıl biryselleşmesi bu dönemde gerçekleşecektir. Yukarıda Rufinus'tan yaptığımız alıntı, acaba gerçekten Rufinus'tan mı? Ozanın M.Ö. 50 - M.S. 50 yılları arasında yaşadığı sanılıyor. Şiirindeki bireysel yaklaşım, günümüz şiirinin özelliklerinden biri. Mısır'da çok daha önceleri ortaya çıkmış bir özellik bu. Ancak bu öznellik biraz da konudan geliyor. Aynı ozan, toplumsal bir konuya, örneğin tanrılara yakarışı anlatan bir konuya biçim

verseydi, bu öznelliği sanatçının adından başka ne çağrıştırabilirdi bize? Asıl önemli olan yan da şu; yüzyılları aşarak, üstelik ozanın adıyla sanıyla nasıl ulaşmış bize bu şiir? Bireysellik burada tehlikeye giriyor. Her toplum, bu tür sevda şiirlerini bağrında saklamıştır. Ama bu saklayışın karşılığı olarak, toplum, kendi beğenisini usul usul şiire işlemiştir. Yani sanatın ve şiirin yapısında var olan toplumsallaşma isteği, yayım ve basım araçlarının olmaması nedeniyle çok daha kolay gerçekleşmiştir. Sappho acaba şiirlerini bize ulaştığı biçimde mi yazdı? Ya da kaçı aynen kalabildi? Oysa basım olanağının doğması ile şiir, öznelliğini korumada yeni bir olanak kazandı. Bu sanatçı «ben»ini, araya başka saplamalar yapılmadan ulaştırma olanağıdır.

İnsanı bireyselleşmeye zorlayan toplumsal yapı değişiklikleri, bilimin getirdikleriyle daha çabuk gerçekleşmeye başlar. Makineleşme bir yandan toplumsallaşmayı çözerken bir yandan birey olan insanı da yok etme yoluna girmiştir. Yeteneklerini kullanamayan, makinelerin parçaları durumuna gelen insanın yeteneklerini savunmak ve öne çıkarmak, diğer sanat dalları gibi şiirin de göreviidr. Burada bilimin salt olumsuzluğu verdiğini söylemek istemiyoruz. Bilim insandan yana kullanılırken, toplumsal yapının barındırdığı çıkar çatışmaları nedeniyle, çok kolay biçimde, ona karşı da kullanılabilmektedir. Oysa bütün bir dünya kurmak için el ele devinen iki yapı zaman zaman birbirlerine sırt çevirecek duruma getirildiklerinde bile şiir kolay kolay insana karşı kullanılamaz. Bilim ve şiirin ayrıldıkları yerlerden biridir bu. Bilim son olarak, biriktirdiği bilgilerin, insana karşı kullanılışıyla, nötron bombasının yapımına neden oldu. Şiirin verdiği bilginin sürekli insansal ve toplumsal olması nedeniyle, insana ve topluma karşı ondan yararlanmak olanaksızdır. İşte bu yüzden, çürüyen değerlerin savunucularınca, insanı ve toplumu kendi çıkarları için hiçe sayanlarca ve onların savunucularınca, sanat değeri taşıyan şiirler üretilememektedir. Üretilenlerin ise sevimsizliği, zayıflığı ortada.

Şiir insanı nasıl savunur? Melih Cevdet Anday'ın **«Hiroşiması»** sını okuyalım. **«Büyük babam, babam, ben / Küçük oğlan, kız, damat... / Gelişimiz teker tekerdi / Gidişimiz cümbür cemaat.»**

Bu şiirde görünüşte Hiroşima olayının duygusal bir öyküsü var gibi. Oysa teker teker yaşamaya gözlerini açmış bir kaç kuşağın, mutlu yuvalarının bir anda atom bombasıyla yok edilmesi hangi insanı irkiltmez? Gelecekte benzer olayların olmaması için bir karşı çıkışa çağırış değil midir bu? **«Sonra kilidi o çevirdi iyice / Kimse almasın / Yemen yıldızını / Eldebran'ı / mutfağından / indi aşağı / oturdu, bekledi / ev gene kurulsun / kocası yükselsin küllerden / çocuklarının elleri, ayakları yerine dönsün.»**

Miroslav Holub'un bu dizelerinde yine bilimin verdikleriyle insanların yok edilişinin acısını duyuyoruz; geride kalan kadının duygularına ortak oluyoruz. Alıntılar savaşa ilişkin, bilimin getirdiği savaş değil yalnızca (bilime getirtilen) iletişim araçlarındaki, ulaşımdaki, üretimdeki kolaylıklar ve bunların özellikle çalışanlar açısından etkileri, öbür sanat dallarında olduğu gibi şiirin de konusu olur. «Tornada Bir Göz Uyuyan Çocuğun Ölümü.» «Datlı bir oyuna düşmüşüz düşümde anam ilen / Artı sorma niççin uyudum kardaş / Hele dur uykunun dalında biz / Kuş olak.» «Yooo dövecey-

sen anlatam hep / Gecelemesiz çalıştırdılar / Dört yaşımdan bu yana gecelemesiz / De ki bir solucuk uyumuş olak.» Fazıl Hüsnü Dağlarca böyle sergiliyor işte, yararlı olacakken, zararlı olan bilimin, savunmasız çocuklara saldırtılışını. Şiir kolay kolay umutsuzluğa kapılmaz, yeri geldikçe över bilimin yüceliğini, bilimi insanlara yararlı olmaya çağırır, insanları da bilimi iyi yolda kullanmaya. «Deniz» şiirinde bu özlemi şiire döker Neruda: «....../ Gün ola, / Bir dalacağız sana: / Ateş bir kılıçla keseceğiz, / Dalgalarını./ Elektrik atla aşacağız, / Köpüğünden. / Türküler tutturarak, / İneceğiz karnının en kuytu yerine. / Atom teli, saracak belini. / Bitkiler dikeceğiz: / Çimentodan, çelikten, / Derin bahçene; / Elini kolunu bağlıyacağız. / Ve koşum takarak sana, / Çekip çevireceğiz seni / Alacağız kaleni:/.........» Şiir bilimin verdiği bilgilerden yola çıkarak bilime yeni ilgi alanları, geleceği çözümlemede yeni öne riler sunar, bu önerileri insanın özlemi durumuna getirerek, bilimi o yolda ilerlemeye zorlar.» «İnsanın gücü, maddi dünyaya ilişkin bilgisinden gelir. İnsan maddi dünyayı ancak onun yasalarını kavradığı ölçüde denetimi altına alabilir.» (8)

Kuşkusuz şiirin görevi doğa yasalarını kavratmaya çalışmak değildir, ancak, doğayı egemenlik altına almada şiirin büyü törenlerinden kalma gücünü kullanarak (söze büyülü bir güç katarak) bize öncelikle kendimizi tanıttığı, yetilerimizin sınırlarını zorladığı bir gerçek. Salt nesnel çözümleme bunu başaramaz, bilim yalnız başına insanı tam insan kılamaz, işte bu yüzden şiir (sanat) mutlaka bilimin hemen yanı başında yaşayıp gidecektir. Bertolt Brecht'in «Filozof»un sözleriyle noktalayalım yazımızı:

«Çürümüş toplumumuzda insanlık, genellikle ve uzun zaman, yıllar boyu, tıpkı sanattan olduğunca, bilgiden de vazgeçse, hem ilki, hem de öbürü bizim 'insan' olarak kabul ettiğimiz şeye temeldir yine de.» (9) Şiir de bu temeldeki taşların en sağlamlarından biridir.

Kaynaklar :

(1) **Mehmet H. Doğan, 100 Soruda Estetik - s: 147, Gerçek Yayınevi 1975.**

(2) **George Thomson / Çev: Cevat Çapan - Marksizm ve Şiir - s: 14, Uğrak Kitabevi, 1966.**

(3) **Ernst Fischer / Çev: Cevat Çapan - Sanatın Gerekliliği - s: 40, Konuk Yayınları, 1974.**

(4) **George Thomson - a.g.y., s: 23.**

(5) **Christopher Caudwell - Yanılsama ve Gerçeklik - Çev: Mehmet H. Doğan, s: 42, Payel Yayınevi, 1974.**

(6) **Talât Sait Halman - Eski Uygarlıklar Şiirleri - s: 164, İş Bankası Yayınları Kültür Dizisi, 1974.**

(7) **Christopher Caudwell - a.g.y., s: 311**

(8) **George Thomson / Çev: Celâl Üster - İnsanın Özü - s: 99, Payel Yayınevi, 1979.**

(9) **Bertolt Brecht / Çev: Yaşar İlksavaş - Hurda Alımı - s: 101, Günebakan Yayınları, 1977.**

HAYAT SOLLADI SİZİ

VEYSEL ÇOLAK

Cemal Süreya, Tahsin Saraç için «Öztürkçe'nin şairi.» diye yazmıştı. Bütün sanatçılar gibi şairlerin de ne kadar dedikoducu olduklarını, bir araya gelen iki kişinin, mutlaka üçüncüyü çekiştirdiğini herkes biliyor sanıyorum. Küçük burjuva kariyerizmine iyice batmış olanlarda bunu gözlemek her zaman olanaklıdır. İşte, Cemal Süreya'nın Tahsin Saraç için söylediği sözü önemseyen -belki de kıskanan- bir takım adamlar üstüne gitmişler bu yargının. İş gelip Cemal Süreya'ya dayanmış sonunda. Şairin verdiği yanıt beklenmedik ve oldukça da ilginç: «Ben Öztürkçe'nin şairi dedim, Türkçe'nin değil.»

İşte burada durup düşünmek gerekiyor. Haydi, dil tartışmalarını usumuza getirip, zaman zaman kendisini iyice hissettiren zorlama özleştirme çalışmalarına bir eleştiri getiriliyor diyelim. Bu mu Cemal Süreya'nın sözündeki espiri? Elbette hayır. Dil bir üst-yapı kurumu değil, teknolojinin gelişimine bağlı olarak yeni sözcük ve kavramlar kazanabilir, dil devrimciliğinden söz edilemez, dil bir organizmadır, doğar büyür, eskiyen yanları olur... Bütün bunları da anlatıyor gibi geliyor bana. Ve herşeyden öte, şairce dil anlayışı da bu olmalıdır.

Şiirin kaynaklarını araştırmaya kalksak, doğa-insan, insan-insan arasındaki üretim ilişkilerinde ve bu ilişkileri adlandıran malzemede bulabiliriz. Cemal Süreya'ya sorsak bu malzemeyi «kelime» diyecektir. Biz de «kelime» diyoruz, ama «şiirin gelip kelimeye dayandığını» tartışırız, giderek şiir anlayışlarının tartışması olur bu.

Sözü başka yere getirmek istiyorum. Cemal Süreya'nın Öztürkçe değil, Türkçe yazarak şair olunabileceğini vurgulaması, aslında dil şövenizmini işaretleyip, yaşayan dili kullanmanın gerekliliğini ortaya koymak içindir. Ayrıca, şiir adına birçok zorunluluğu da vardır bunun. Örneğin, oturmuş bir sözcüğün yüklendiği anlam ve ses zenginliği; şiirin, konuşma diliyle olan organik bağı; gene şiirin gerektirdiği engin sözcük dağarcığı...

Demek ki, şair, hayatın bütün alanlarındaki ilişkileri, tensel ve tinsel bütün olguları adlandıracak sözcüklere ve bunları kullanacak bir dil yaratma yeteneğine sahip olmalıdır. Ancak o zaman yetkinliğin sınırlarına yaklaşabilir.

Şairler sözlük okuyorlar mı? Ordan seçtikleri sözcükleri konuşmalarında kullana kullana, şiirin onikisine düşürebiliyorlar mı? Yapılıyorsa bile, pek başarıldığı söylenemez. Özellikle genç arkadaşların böyle bir sorunu yok gibi. J. P. Sartre'dan, A. Camus'dan etkileniş duyarlıklarını, onlardan yakaladıkları tümceleri şiirleştirme çabalarını ne kadar olumlu karşılasak da yeterli olamıyor elbette. Diğer taraftan -biizm şiirimiz için söyleyeyim- aruz ve hece ölçüsünü parçalamış, yaşananın dinamizmini böylesine kalıpların barındıramıyacağı savıyla ortaya çıkan ve bunu kanıtlayan anlayışı yadsıyıp, şiiri yeniden dar kalıpların içine çekip kısırlaştırma uğraşı içinde olanlara, bilmem, ne demeli? Çiçeklerle, mimari ile, balıklarla, hayvanlarla, kelebeklerle, ağaçlarla, böceklerle... ilgili kitaplar neden okunmuyor? Bunun da üzerine boyutluca düşünmek gerekli. Sanırım ilginç olacak. Boyacıdan aldığım, renkleri tanıtan bir kataloğu birlikte okuyalım: Yosun rengi, Tatlı kahve, Gül kurusu, Göl mavisi, Meltem gri, Yeşil Rize, Seyhan yeşili, Gece mavisi, Uludağ çamı, Yavru ağzı, Antep fıstığı, Limon yeşili, Maraş kırmızısı, Yasemin sarısı, Soğan kabuğu, Banana, Çöl rengi, Feruze, Pastel yeşili, Sütlü kahve, Beyaz, Fırat ye-

şili, Ege yeşili, Açık menekşe, Çay yeşili, Bal rengi, Marmara yeşili, Afyon mermeri, Mimoza sarısı, Oksit sarı, Manolya, Orkis, Siyah, Limon sarısı, Kum rengi, Mavi akvaryum, Kumru tüyü, Füme, Çimento gri, Gümüş, Dağ beji, Donanma mavisi, Side mavisi, Boğaz İçi, Ankara mavisi. Bunlar, bugün üretilen boyalara benzetmelere yaslanarak bulunan adlar. Kaç tanesini biliyorduk acaba? Belki, bilmesek de olur. Çünkü şair kişi, gözlediklerine, yaşadıklarına ses getirmesini beceren kimsedir, diyebiliriz. Böyle de olsa, boyacıların, bu işkolunda çalışanların, boya üreten fabrikalarda çalışan işçilerin kullandığı bir dil bu, nasıl yok sayacağız? Hem yukarıda sıraladığım renkler, gezilip görülmesi gerekli bir coğrafya da oluşturuyor. En azından; doğada, bir resimde, bir kilimde gördüğümüz renkleri algılamakta, dilsel planda soyutlamamızda bu renk adlarının önemli bir katkısının olacağını görmezlikten gelmemek durumundayız. Sözün uşağı ve efendisi olunamaz yoksa, ayçiçeği, «sevda çiçeği» olamaz. Cemal Süreya ile bu noktada birleşiyoruz işte.

Sınırlı sayıdaki sözcüklerle yaşamak, dışa vurumların da sınırlı (eksik) olmasını getirecektir. Nesnel gerçeğin estetik düzeyde yaratılması da olanaksızlaşacaktır. Böyle olduğu içindir ki, şiir zincirine yeni halkaların eklenmesi gecikmektedir. Bu olumsuzluk genel değil. Bu yüzden, bir çatışma yaşanıyor. Önümüzdeki günlerde hızlanacağa da benzer. B. Breht'le beraber «Umudumuz çelişkilerde» diyerek bekleyelim.

«Kendisini eskiten şairler»den de söz etmek istiyorum. Bir şair kendisini eskitir mi demeyin? Aslında bu söylediğim o kadar yeni bir şey değil. Anlaşılmaz da değil. Uzun zamandır üzerinde durulan, tartışılan bir sorun. Şiirin tarihi kadar yaşlı olduğu da kesin. Bilimsel yaklaşımla ortaya koyalım: İnsanlar çözebileceği sorunları ele alırlar. Ortaya atıp, tartışma alanı açarlar. Bir zorunluluk bu. Çünkü sorunlar çözülebilirlik koşullarının varlığına göre ortaya çıkar. Yani, insanların öznelliğinde, çözülebilirliğin koşulları varsa, oluşmaktaysa sorunların farkına varılabilir. Yoksa sorun arayan çıkmaz, görmezlikten gelinir. Şiirimizde de böyle olmuştur. Şiirimizin gelişim tarihi bunun örnekleriyle doludur. Şairin kendisini, kendi şiirini eskitmesi de bu sorunlardan biri. Çözülebilirliğin niteliğine bağlı olarak kendisini gösterir. Şimdi şuna bakalım: Şairin, kendisini aşması, kendisini yenilemesi, önceki yapıtlarından geride kalması; şairin kendi şiirini eskitmesi aynı kapıya çıkmıyor mu? Demek ki bu sorun gerçekten pek yeni değil. Bir iki örnek üzerinde duralım: Garip Şiir Akımını, gelişimini, savlarını şöyle bir anımsamak yeter. Bu yolu Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat yürütmeye kalkmışlardı. Ama ne oldu? Aynı duyarlıkla, aynı sözcüklerle, aynı zaman ve mekânda yazmaya başlayan bu üçlüden Melih Cevdet ve Oktay Rifat, Garip Şiir anlayışından uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Çünkü, öylesine bir şiirin sahip olacağı bütün erdemleri Orhan Veli kendinde toplamıştı. Bu aynı zamanda Orhan Veli'nin arkadaşlarını eskitmesi anlamına da gelmektedir. Bugün Melih Cevdet ve Oktay Rifat daha sonra yazdıkları şiirleriyle vardırlar. Garip Şiir Anlayışının sabırlı bir izleyicisi olan Subutay Hikmet, bugün neden bir varlık gösteremiyor? Bu şiir anlayışının bütün erdemlerini bağrında toplayabilse, günümüz koşullarında şiir coğrafyamızda bir yere oturtabilse, sanırım ortaya yeni çok şey koyabilir. Orhan Veli'yi, o şiir anlayışı içinde taşıyan ama yeni bir şiir olan şeyler yazar. O zaman da Orhan Veli Şii-

rini eskitmiş olur. Bugün Nazım Hikmet-in aşılmamış olması ne anlama geliyor? Fazıl Hüsnü Dağlarca neden aşılmazdır, tektir. Gerçekten çok büyük şair olduğu için mi? Kesinlikle değil. Ama kendisine özgü bir espirisi var. Onun yolunda yürümeye başlayanın sadece etkilendiği, özgün olmadığı söylenecektir. Oysa Dağlarca'yı özümlemek ve yeni bir şiir ortaya koymak onu ikinci plana düşürecektir, eskitecektir.

Köyü anlatan romancılar da birbirlerini eskitmişlerdir. Tümünü okumaya gerek yoktur bu yüzden. Birinde bulacağını, diğer birinde bulmak kesinlikle olanaklıdır. Özgünlükleri yoktur. Aynı malzeme, aynı hamur, aynı yemek. Bu da anlatmak istediklerimize açıklık getiren bir diğer örnek...

1970'li yıllarda kendini ortaya koyan şair arkadaşlar da böylesine bir açmazı yaşamadı diyemeyiz. Başlangıçta; deneysizliklerinden, şiirin sorunlarını henüz düşünmeye başlamamış olmalarından «birörnek» şiire oldukça yaklaştılar. Bir çoğu için, bugün sözkonusu tehlikenin aşıldığı rahatça söylenebilir. Ama, 70'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkan genç şair arkadaşlara kurulan tuzağın, bir kuşak oluşturuyoruz sözleriyle gizlenmesi de unutulmamalı. Çeşitli çevrelerin temelsiz övgülerinin öne çıkardığı bir kof şiir anlayışı, ister istemez bazı gençleri de peşinden sürüklüyor. Yaşanan modadan başka bir şey değil. Sosyolojik olarak, modaların ömrü hatırlanırsa, bu şiir anlayışının artık yaşamadığı, öte yandan zaten ölü doğduğu gün gibi ortadadır. Bu genç arkadaşlar, Melih Cevdet, Oktay Rifat durumuna düşmemek istiyorlarsa, malzemelerini yukarıda açmaya çalıştığım bir alandan toplamalı, yaratıcı yetenekleriyle bütünleştirmelidir. Yoksa, buna karar verdikleri ana kadar geçen zamanı kaybetmekle karşı karşıya kalacaklardır. Değil mi ki, bir kişiye değişik pınarlarda su taşımaktan öte başka bir şey yapmıyorlar.

Bunun bir başka ilginç örneğini, şairlerin kendi şiirlerinde yapmalarıdır. Sözcük dağarcıklarının sınırlılığı, yaşantıların kısırlığı, onları gelip bu noktaya dayatmıştır. Yazdıkları her dize, sevdikleri sözcüklerin birer eskizlerini oluşturmaktadır. Bu da yazacakları bir şiirin ön hazırlığı görünüşünü vermektedir. (Genç arkadaşlar da bir başkasına malzeme olmaktan vazgeçmesini bilmelidirler.) Ömer Faruk Toprak bu açıdan ilginç bir örnektir. Ben onun şiirini bitirilmemiş bir şiir olarak görüyorum. Ya da -sonnet'lerini saymasak- yazacağı şiirlere hazırlık gibi görürüm. Kendini yineliyor savına da pek katılamıyorum. Ö. Faruk Toprak'ın şu dizeleri bu açıdan önemli: «Sırt üstü uzanmışım **Kongo dağlarına** nasıl karanlık (sf 13), Ayaklarının ucuna basarak gelir **dağ rüzgârı** (sf. 17), Oysa karşı **dağın yamacında** parladı bir ateş (sf. 17), Yürüyorum bir **dağ yolunda** ateşe dönük. (sf. 20), Oysa dumanlarım vuruyor **dağbaşlarına** (sf. 20). Yaklaşsa tenha **dağ yamacındaki** evimize (sf. 22) Rüzgârlı bir **dağ başında** yüreğim (sg. 35), Çoban ateşleri tütüyor **dağ başlarında** (sf. 37) «Susan Anadolu» adlı kitabından aldığımız bu dizelerdeki **dağ** imajı, değişik kullanımlarda sunduğu estetik düzey, gerçeğin yeniden yaratılmasının aranılışını göstermiyor mu? Bir şairin bünyesinde gözlediğimiz bu durum, bir kaç şair adayının kurmaya çalıştığı, önü kapalı bir şiir anlayışında daha büyük bir olumsuzluğu geliştiriyor. Akıldan çıkarılmaması gereken de budur. Sözünü ettiğim olmazı zorlamak, belki yürüdüğümüz yoldaki bazı çukurları doldurmaya yarayabilir. Ama bunun ötesinde ondan bir şey beklemek sanırım saflık olur. Bekleyenlerse, bu saflığı yaşamaya başladılar bile.

Türk şiirinin bugün vardığı düzeyi ve birikimi düşünerek sormak gerekiyor: Türkçe'nin şairi nasıl olunabilir?

ŞİİRDE KİLİSE KOKUSU

HÜSEYİN YURTTAŞ

Şimdi lütfen şu dizeleri okur musunuz?

«Bir şeyler okusana incilden
(Ey kardeşler, size muştularım, vs..)»
Edip Cansever - Tragedyalar, S: 70

Yüzünüze bir haç çizdi, külden ve
kireçten bir haç»
Edip Cansever-Şairin Seyir Defteri, S: 33

«Aya Triada kilisesine dünyanın en güzel bir Ortodoks avlusundan girilir (Ortodoks Avlusu ne demek?). Sonra da ordan bir kızın yüzünü alıp içeri girin (herhangi bir kızın) gümüş bir İsa'yı ya da, kopuk bir kolu, bir bacağı, suya düşmüş bir haçı (kendi halinde bir haçı), ya da büyük hüzünler saçan gözlerini Meryem anamızın (gebelik sancıları içinde ve korkunç kokan ve de yapış yapış oraları) ve de dikenli tacı ve üç çiviyi ve o çok ağır çarmıhını ya da Nasiralı gencin.

(......)

Ya da benim yaptığım gibi hemen oradaki sıralardan biirne oturun (incecik bir ispermeçet mumunu yaktıktan ve uykusuz İsa'mızın kanlı ayaklarında elinizi gezdirdikten sonra) ve bakın şu iki sıra sütunlu, üç sofalı dikdörtgene (ki İstanbul'un surları gibi Ortodoksluk da Taksim'den yayılmaz mı) ve de yine benim gibi altın suyuna batırılıp çıkarılmış gibi duran papaza dikin gözlerinizi, yahut her pazar korkunç sıklan (bir gözü şehla) çocuğa çevirin, duvardaki incil resimlerine isterseniz:

(......)

— Ayakta duran da İsa olacak.

— Şunlar da Ürdün içlerinden gelen Onikiler, ayakları tozlu.»

İlhan Berk - İstanbul Kitabı, S: 47/48

(Şimdi, «bunlarda mı dize?» diyorsanız, arada, hemen Dönemeç'in Haziran 1981 sayıısndaki «Salvo: 2» ye göz atmanız gereklidir.)

«Yukarısı bir Ortodoksluktur. (....)
Şu da İstanbul Patriği Nestorios gibi saçlarını ensesinde toplamamış mı?»
İlhan Berk - İstanbul Kitabı, S: 59

«İşte şom büzüklü Manoli. Uzlaşmaz tutkusu değişim. Kulağının arkasında bir bülbül çitat. Kârgir bir kilisesi var. Tahta bir çan.»
Ece Ayhan - Yort Savul, S: 34

«(....) Yakın kovuklarında Ankeri - Vank manastırı.»
Ece Ayhan - Yort Savul, S: 57

«Aykırılığı da; som Ortodoks - Ortodoksluğa.»
Ece Ayhan - Yort Savul, S: 92

«Hem Mesih'tim, hem Barrabas'tım,
Kim çarmıha gerildi o gün
Kimdi bağışlanan karıştırmışım.
Bugünse bağışlayan göğsün
Kollarımı açınca ben çarmıhım.»
Melih Cevdet Anday - Sözcükler, S: 32

Örnekler burada bitti. İstense, elbette ki daha uzatılabilirdi. Hatta «İblise Göre İncil», «Ortodokslukler» gibi kitap adları da sayılabilirdi. Ama ne gereği var. Bunca örnek, şiirimizdeki bir başka açmaz için ipuçları vermeye yeter de artar

bile! Zaten sizler, bunca Hıristiyanca söz karşısında, «essabirin» demişsinizdir çoktan... İçinizden hiç kimsenin, kiliseye girip bir papaza günah çıkartmış bir Hıristiyanın iç rahatlığına kavuşmuşcasına duygular içinde olduğunu sanmıyorum. «Nedir bunlar?» mı diyorsunuz? Gözünüz de bildik bir görüntü, kulağınızda bildik bir ses kalmamasının şaşkınlığı içinde, sizlere bu dizeleri (!) niçin okuttuğumu mu düşünüyorsunuz? (Yoo, Dönemeç, elbette onları size okutmak için çıkmıyor...) Eğer öyleyse, okuduğunuz bu satırlarla özdeşleşmemekte çok haklısınız. Bu dizelerin **«bize»** birşey **söylememesi** kadar doğal ne olabilir ki!...

Toplumsal yapımızla, yaşantımızla ve bin yıllık geleneğimizle taban tabana zıt bu dizeler acaba hangi amaçla yazılmış olabilirler? Tanzimat'tan günümüze dek geçen iki yüz yıllık «batılılaşma» sürecinin bizleri getirdiği yer burasıdır işte! Bin türlü **moda** yanında, elbette sanatın, edebiyatın **moda akımları da** Avrupa Alplerinden Anadolu toprağına doğru esecekti. Ve elbette ki, bu akımların, esintilerin ilk uğrağı İstanbul olacaktı. Bireycilik, biçimcilik, gerçeküstücülük, varoluşçuluk derken; illetler içinden bir başka illetin, bu kez de yabancı kültürlerin dinsel damgasını taşıyan ürünlerle sanatımıza sızmaması olası mıydı? Nasıl sızdığı işte örnekleriyle ortada! Kültür emperyalizmi sanatımızı kolları arasına alırken, buna teokratik imge ve simgelerle bir başka propogandayı yerleştirmemesi ise gerçekten özgül niteliklerinin dışına düşmesi demek olurdu...

Sanırım, bu şairlerimiz, bu işe bir başka amaçla sarıldılar: Bakalım, o 'kefere' şairleri, kiliselerini, haçlarını, İsa'larını, Meryem'lerini... yeterince anlatabilmişler miydi? Bizim, büyüklükleri dillere destan şairlerimiz 'cümle kefereye' eksikliklerini, yetersizliklerini göstermek istediklerinden «uçan, kilise, İsa, Meryem, Yahova vs. vs...» ile bezeli dizeleri karalamak zorunluluğunu duymuş olacaklar... Ne ki, bu şairlerimizin Hıristiyan falan filan olmadıklarına da inananlar içindeyim. Ortodoks ya da Katolik olmadıkları da herkesçe bilinen gerçekler arasındadır... Kimi alkolik falan filan olsa da hem bu onların Hıristiyanlıklarına dair en küçük bir ipucu dahi vermez; hem de hoşgörülür...

Öyleyse, bu tutumlarıyla, kendilerine **en uzak olgu ve durumları** bile o çok bilinen imgelem zenginlikleriyle (!) ortaya koyabildikleri, şiire dökebildikleri kanısına varabiliriz. Fakaaaat; aynı uzaklıkta bulundukları Türk halkını, Anadolu insanını niçin anlatmaya kalkışmıyorlar dersiniz?...

Bu şiirlerin (dizelerin) altına, 'batılı' şairlerin adlarını koymayı denesek, bir de çevirmen adı eklesek; nasıl olur dersiniz? Öyle sanıyorum ki, bu dizelerin bir 'yabancı' şair adıyla çıkması halinde, onların, bir 'yabancı' şairin değil de, bizim şairlerimizin dizeleri olduğunu kimse ileri sürmeye kalkışmıyacaktır... Bu da, bu şairlerimizin «yabancılaşma»da hangi boyutlara ulaştığını gösterecektir ki; vah bize, vahlar bize!...

İşe bir de tersinden bakmamızda yarar var: Bu dizelerde **«İsa»** yerine **«Muhammet»**, **«kilise»** yerine **«cami»**, **«haç»** yerine **«hilâl»**, **«çan»** yerine **«ezan»**, **«papaz»** yerine **«imam)** vs., vs... sözcüklerini koymayı denesek çok ilginç olacak! İşte bir iki örnek: «Mollazade Ahmet Camiine dünyanın en güzel bir sünnî avlusundan girilir.»; «Bir şeyler okusana Kur'andan»; «Hem Muhammet'»tim, hem Ebubekir'dim,» vs...

Evet, ne gericilik, değil mi?...

Elbette gericilik! Ama bunlarınkine

böyle bir tanımı kondurmak olası mıdır? Onlar çağdaştırlar, ayıptır söylemesi hatta ilericidirler. Ne var ki, burada yatanın «Hıristiyan Demokratlık» olduğunu anlamak için de, sanırım çok fazla felsefe ve politika bilmek gerekmeyecektir.

Bazıları da şimdi benim «müslümanca» bir karşı çıkış içinde bulunduğumu sanacaklardır. Yooo, yoo, Atatürk Türkiye'sinin elli yılda yetiştirdiği gerçek layik yurttaşlardan biriyim ben. Dünyayı din merceğinden görmeyi öğretmediler bana. Ne ki, Yunus Dedem gibi; «Elif okuduk ötürü / Pazar eyledik götürü / Yaradılmışı severiz / Yaratandan ötürü» diyenlerdenim. **(Yaratan ki...)** Yine Yunus Dedemin dediği gibi, «Dünya benim rızkımdır / Halkı benim halkımdır» ve «Hakkı gerçek sevenlere / Cümle alem kardaş gelir» ve de «Kamu alem birdir bize»... Ama hiçbir şey, bunların şiirlerine sinen Hıristiyanlık kokusunu ayrımsamaktan alıkoyamaz beni! **Evrensel özü yakalamak** gibi bir özüre sığınmaya kalkışsalar bile, ben, bilirim ki, onlar, kendi toprağının sesini, kendi halkının sesini vermek yerine; o Hıristiyan Avrupa'nın duyarlığını dile dolayarak onlara yaranmak isteğindedirler! Onların amacı, **«yabancı» patentli** şiirleriyle **Ortak Pazara** girmektir. Oysa dünya insanlarının kardeşliğine, dostluğuna, birliğine giden yolun Hıristiyanlıktan geçmediği de ortadadır; bazı ülkelerin bazı halkları Hıristiyanlaştırmak için, Emperyalist güdümlerine almak için neler neler planladıkları da bilinen gerçekler içindedir... Oysa bizim övünç kaynağımız «TSE» damgası taşımak olmalıdır...

Ulusal / toplumsal gerçekliğimize ulaşmadıkça evrensel gerçekliğe ulaşılacağını sanmaksa, bugün artık safdilliktir.

Onca din içinde Hıristiyanlığı denemek, kiliselerin kapılarını aralamak, bunları da yeni ve değişik şeylermiş gibi öne sürmek; şiir adına, kültürel ve sanatsal yabancılaşmanın utanç verici bir gösterisinden başka birşey olamaz. Hele, ucundan kıyısından **«diyalektik»** denilen ölçütün ne olduğuna ve nasıl kullanıldığına ilişkin görüşler edinmiş sanatçılar için bu bir ihanettir: Kendi toplumuna, kendi insanına, kendi kendine ve de kendi şiirine ihanet!...

Yoksa sayısal gerçeğini mi serelim ortaya, dinlerine göre insanların?

Hayır. Onların amacının «Hıristiyan» lığa yanaşmak, onun çoğul egemenliğine sığınmak olmadığına inanmak istiyorum. Öyleyse, bunların, okuyup okuyup yüzümüze üfledikleri 'batılı' şairlerin soluğu mu olmalı ortalıktaki esinti?

Bizim şiirimizi yaratırken, hiçbir biçimde, şiir papazlarının dualarına ve desteklerine gereksinmemiz yoktur.

DOĞURAN SORU

HASAN HÜSEYİN

yaşı var mı fırat'ın
dicle'nin yaşı var mı
tartılır mı buğdaydaki insan emeği
güzelliğin yaşı var mı

çık âsur'dan var mısır'a
tanrılar bata çıka tanrılar durak
irkilirim sözcüklerden irkilirim çin'den hint'ten hitit'ten
irkilmenin yaşı var mı

bakıyorum ürpererek karanlık sularıma
gölgem gölgelerde eriyip gider
yüzüm söyler aynalarda çok uzak eskilerden
eskilmenin yaşı var mı

bu nakışlar nerelerden böyle türkümlü
bu ağıtlar bu acılar bu sızlanmalar
yükü yaşlı bir sırtçıyım şu sürez köprüsünde
yakınmanın yaşı var mı

yürür ağaç yürür yıldız yürür su
eller hâlâ beş parmak
gezinir düşlerimizde o eski korku
sevinmenin yaşı var mı

atlasak da sıçrasak da maya o eski maya
mağaram çığlık çığlık gökdelenler altında
açlık yine o açlık sevmek yine o sevmek
sevmenin yaşı var mı

gökyüzü yok yeryüzü yok mutluluk eski yalan
yaşamak balıklarca kuşlarca yosunlarca
ateş yine o ateş yanmak yine o yanmak
anlamanın yaşı var mı

baş koşar ayak ağlar taa ötelerden
bir özlem ki adı yoktur sınırlar oynak
en eski çirkindir ölümün yüzü
gözyaşının yaşı var mı

yaşı var mı yaşamanın
yaşı var mı aldanmanın
yanılmanın yaşı var mı
yaşı var mı ayrılığın

ŞİMDİ

HİDAYET KARAKUŞ

şimdi kıyılar iniyor denizler üstüne
bakışların ve memelerin
boydan boya unutulmuş
mahmuzlarını takmış göğüslerin
alnında dağılmış
koynundan çıktığın geceler

seni tutup şimdi
nerelerde eğlemeli
hangi tepelerde terini kurutmalı
gezdirmeli dondurma yedirmeli
biraz gerçek anlatmalı
biraz güldürmeli

binlerce yıldıza bölüştürmeli seni
yalnız bir akşama sığdırmalı

şimdi ışıklar dağılıyor
kaşlarının üstüne
dudakların kabarmış toprak
sevgiler karıncalanıyor kirpiklerinde
gözlerin dalgalanıyor
neler demeli

H İ Ç

HÜROL TAŞDELEN

bugün sabah hiç olmadı
uyanmadım terler içinde uykumdan
çeşmeye kaptırmadım hiç yüzümü
hiç ay ölü doğurmadı
begonya gözlü çocuklar
        tanrılara adanmadı

bugün sabah hiç olmadı
beyaz böcekler üşüşmedi kanıma
bir şilep sinip yalnızlığıma
taşımadı beni imkânsız okyanuslara
ufacık gözleriyle bir çocuk
        sormadı ölümün anlamını bana

bugün hiç sabah olmadı
akşam da olmayacak
yaşanmamış birgünde yani
kimsenin hayatı çalınmayacak

BİR ŞİİR OLMAK

HÜSEYİN KAYTAN

Bir yele ulanmak istiyorum
okşamaya parıldayan yelesini
vahşi, gencecik bir tayın.

Bir şafak vakti olmak istiyorum
tüm mavilikleriyle dost olmaya uzayın.

Bir küçük çekirdek olmak
yaratmaya kardeşliğin ulu ormanını
bir özge ağaç olmak, yemyeşil
dinlemeye gök kanatlı kuşların
maviye çalar şarkılarını...

Bir şiir
yepyeni, gelin-gelin bir şiir olmak
haykırmaya sözcüklerin duruluğuyla
tümce iyi
ve güzel olanı...

Bir özge şiir olmak istiyorum, anlıyor musunuz!
en derince sularda gizlese de kuyruğunu
pörsümüş bacakları arasına
çıkarabilmeye, yok etmeye yalanı.

Bir kitap olmak henüz yedisinde bir çocuğun koltukaltlarında
sevmek, ellerinde yıpranmak onun
elleri...
Elleri
yeni dünyalar yaratacak!..

Bir kitap olmak istiyorum
gömülmeye saf bakışlarının deryasına yedisinde bir miniğin
bakışları...
Bakışları
değme güneşlere taş çıkartacak!..
ve ak kumaşlar üzre al güller işlercesine
dokumak yüreğinin narin yüzüne en üretken bilinci
yüreği...
Yüreği
köhneliğe diş bileyerek
daha bir çatallanacak!

G Ü N

ALİ H. ÇEVİKER

Gün, yani bütün zamanların pîri
Çıkaran kendi saklısından ve sunan.
Gün, yani o ışıltı kalpazanı
Sıvışıp gider yine firari gibi,
Gider gecenin çukuruna;
Her zamanki yerini alırken--
Garibim özgürlük
Bu zulumlu gurbet
Buranın hummalı coğrafyasında.

O da durmaz elbet
Çeker ellerin ihasretin tarihinden
Çeker aşk ile.
Su içirir kuşlara, uzak sulardan.
Kendine bakar bir ceylanın gözlerinde
Kaçar dağlara
Oysa dağlar uzakta
Şehirse kendini kurmada halâ.

Gün, yani o kaşarlanmış hergele,
Yadırgatmaz bizi.
Sarar kendini sokaklara
Sevdalara, taşlara..
Vura vura yürür kendini
Bu sonbahar cumhuriyetinde.

Düşsem şimdi yollara
Rastlarım mutlak, biliyorum
Sürüklenen bir yaprağın ardında.

izmir çukurundan

BİR YARIŞMANIN ARDINDAN

AYDIN YALKUT

HÖYÜK - BÖYÜK

8 Mayıs'tan beri, sakızı bıraktığını, bütün şiirlerini bir sandığa bastırdığını, sandığı iki yıl hiç açmayacağını söyledi ama, geçenlerde ağzında sakızla ve piyade olarak tenha bir bulvarda görmüşler Arif Karakoç'u. Arif, yine şiirin peşinde demektir bu. Ya da şiirden mi kaçıyordur? Benim bildiğim Arif, şiirden kaçmaz, yiğit Arif'tir o. Attilâ İlhan'ın dediği gibi, koca şairdir o.

Sandığını neden iki yıllığa kapatmaya kalkıştı Arif? İki yıl sonra yapılacak başka bir şiir yarışması için ışık mı aldı? Peki, o seçici kurulda da bulunabilecek bazı saygın üyelerin sıfıra yakın puanlarıyla hançerlenmeyeceğini nereden biliyor? Ve yine, 'büyük' bir şairin seçici kurul üyesi olup da, «Biz, şu şiiri yazdık metelik almadık, birinciliğe değer şiir görmüyorum bu yarışmada.» anlamında sözler ederek 'küçük' şairlerin alacağı ödüllere engel olmayacağını nasıl çıkarıyor? Ki, yıllar önce şu dizeleri yazmış bir Arif Karakoç olarak: «Toprağın üstüne toprak koymuşlar / Höyük demişler / Adamın üstüne adam koymuşlar / Böyük demişler».

MANEVİ YAN

On yıl öncelerde miydi? İzmir Sanatçılar Derneği, o sıralar deniz kıyısında. Deniz kıyısı da, deniz kıyısı hani. Gece oldu mu oldu, yakamozlar da katılıyor körfezin şehrayinine. Şimdiki gibi, Can Yücel'in çoğu dergilerde bulunabilecek bir şiirinin son dizesinde geçen şeyin fosforu yok. Bir yudum votka alıyoruz, mezemiz, iki yudum iyot. Hüseyin, Kadri ve ben, 'kokteyl'deyiz. Sıra geldi Hüseyin'in ödülünü vermeye. «Efendim, birinciliğe değer şiir... Yok!» Hüseyin'in ödülü, 250 lira. Buyurun Hüseyin Yurttaş, bozdurup bozdurup harcayın.

Yahu, bu, bizim on yıl sonraları 8 Mayıs'ta gördüğümüz filmin bir başka yapımı değil mi? Üstelik, senarist de aynı senarist. Yoksa bu bir 'teamül' müdür Sayın Başkan Rüştü Şardağ?

Çıktık dernekten. Hüseyin'in 250 lirasını bozdurduk. Oturduk bir yere harcamak için. Mim Kadri Sümer daha gülüyor. «Ne gülüyorsun oğlum, sen işin manevi yanına bak.» O günden beri Kadri, bu işlerin manevi yanına bakıp duruyor.

DEPLASMAN

«... Ben ulusumun, halkımın oğlu / Mustafa Kemal Atatürk! / Savaşta asker, barışta öğretmen; / Okulumuz halk okulu, / Dersimiz, bağımsızlık efendiler! / En güzel dersimizdir bağımsızlık, / Anladık mı efendiler?»

Ali Yüce yoktu sahnede, Mustafa Kemal vardı: «...Dersimiz, bağımsızlık.../ Anladık mı efendiler?»

Anladık mı?

8 Mayıs 1981 gecesi Atatürk Kültür Salonu'nda. İzmir'de. Baştan beri sözünü ettiğimiz şiir yarışmasında. Böyle gürlüyordu Ali Yüce.

Şadan Gökovalı, sunucu ama sonucu okumaya dili varmadı, kâğıdı tutmaya

eli ermedi. Yani, birincilik ödülü verilmiyor, demeye. Oysa, çoğumuzun kulakları aylar öncesinden bu sonuca idmanlıydı. Ali Yüce, birinciliği olmayan ikincilik ödülünü kazandı. Kalemi sağolsun.

Hadiii öbür gün, «Eski Bir Tanrı» yaratıcısı Çınar Çığ'ın Kalabak'taki kulübesine. Baltık'tan kopup gelmiş Jacek nam Lehli, o 'ıscacık' Ege mavisini görür de durur mu? Soğuk-moğuk ardından ben de daldım. Bilek güreşinde gösterdim ya, yüzmede de göstereceğim Türk' ün gücünü, köftehora! Uluslararası bir yarışmadır başladı ikimiz arasında. Soluklarımız bittiğinde ben öndeydim. Neyse, yarışmanın düzenleyicisi ve de seçici kurulu ikimizden oluşmuştu da, ben birincilik, Jacek ikincilik ödülünü alarak çıktık denizden. Yani, ayaklarımızın topuğundan parmak uçlarına kadar karadikenlerle donanmış olarak. İzleyicilerden alkış filan bekledik, ohoo millet bizi unutmuş, «Ali şuraya, Ali buraya...» Hani ayaktopu karşılaşmalarında olur ya, onun gibi. Sanırım, Ali Yüce'ye de bu çağrışım gelmiş olacak ki yazdığı bir mektupta, deplasmanda puan almaktan söz ediyor. Eh Ali Amca, bundan sonra yapılacak şiir yarışmalarında, iki yumruğunu havaya kaldırarak zıp zıp zıplayanlar çıkarsa hiç şaşmayasın, bu çığrın açıcısı sensin çünkü.

DAĞLARCA DAĞLARCA

Dağlarca çekilmiş mi yarışmadan? Çekilmiş. İlk elemeden sonra, çekilmiş. Neden çekilmiş? Kimbülür? Pardon, kimbilir? Gedikli minibüs yolcusuyuz da...

Karşıyaka'da, bir deniz kıyısı gazinosunda, Hidayet Karakuş soruyor: «Efendim, Atatürk Şiir Yarışmasından neden çekildiniz?» Yanıt: «Hiiiç...» «Siz var mıydınız bu yarışmada?» «Aydın vardı efendim.» Bana dönüyor Dağlarca: «Yanında mı şiir?» «Hayır, yok yanımda.» «Ezberinde değil mi?» «Ezberimde.» «O halde yanında demektir.» Sahi yahu!

Hüseyin, Ulusal Kurtuluş Savaşımız ve şiir üstüne sorularını yöneltiyor Dönemeç adına. Dağlarca, «...Tümü 1300 sayfa tutan (Bağımsızlık Savaşımız üstüne) çalışmalarımın dev olay karşısındaki azıcıklığını biliyorum. Bir amacım da, genç arkadaşlarımı bu çalışmaya çağırmaktır.» diyerek noktalıyor yanıtını. İzmir'e, Eylül'de yine geleceğini, yetmiş küsur kitabıyla bir sergi açacağını, bu ara, Aydın Bakkaliyesine de uğrayıp bisküvi alacağını söyleyerek ayrılıyor bizden.

Aydın Bakkaliyesi kapandı, ama bisküvi şöleni için Dönemeç'te bekleriz Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı. Hem de kaymaklısından!

KIRK YILDA BİR

Ha, yine o gecede mi? Neler yoktu neler: Türk Halk Musikisi, Türk Sanat Musikisi, folklor gösterileri... Seçkin hocaların yönetiminde seçkin toplulukların emeği sergilendi. Dışarıda, TRT damgalı kocaman bir araba, içeride kameralar, harıl harıl çalıştılar. Ben diyeyim üç saat, siz deyin dört saat boyu. Bantlar doldu, tükendi, kameralar - mameralar toplanıp götürüldü. Sonra mı? Ne 'sonra mı?'

Dört saatlik onca emek, onca masraftan sonra dört dakikalık bir program yayınlayamayan TRT, yoksa anmalık olsun diye mi yaptı onca çekimi? Yoksa, Ali Amca mı neden oldu bu çekimin yayınlanmamasına? Şöyle der de Ali Amcamız: «Benim fotoğrafım iki büyük şehirde bozuk çıkar...» Kırk yılda bir 'akcam'a çıkacaktık bunu da engelledin Ali Amca (!) Bir büyük şehir daha kat bundan böyle, fotoğraf yasağı hanesine.

ŞİİR NEYMİŞ?

MUSTAFA TANER

Şiiri arıyoruz...

Hava, su ve besinlerin yanında, insan sağlığı açısından cinselliğin yeri de önemlidir. Yalnız insanlarda mı? Hayvanları biliyoruz. Onlar, ayıp nedir, bilmediklerinden, cinsel özelliklerini sokağın ortasında gösteriyorlar. Bitkilerinki bambaşka: Üçüncü bir el, rüzgâr yardımlarına koşuyor, tozlarını birbirlerine ulaştırıyor. Sonuçta, insanın yavrusu, hayvanın eniği, bitkinin tohumu meydana geliyor. Şiir de böyle bir olay sonucu dünyaya gelebilir mi? Bizi, bu sorunun çengelinden Önay Sözer «Şiir harfle sesin sevişmesidir» diyerek, kurtarıyor. Yalnız, böyle meydana gelen şiirlerde kan uyuşmazlıkları sonucu ortaya çıkan sakatlıklara da rastlıyoruz. Öyleleri var ki, baktığında şiir demen için bin şahit gerek. Anlamın üstünde gerçeküstücülüğün kambu ru çıkmış, estetik yok, biçimde gariplik.. Sonunda diyorsun ki: «Bunlar şiir olamaz!»

Şiiri arıyoruz...

Önemine göre, cinsellikte ilk sırayı insanlar alır. Bu, gün gibi ortada. Okuyanların doyumsuzluğundan mı, bilgisizliğinden mi, nedir, vitrininde cinselliği sergileyen dergiler kapış kapış gidiyor. Şiirde de cinselliğe parmak çalan yok değil! İşte, İlhan Berk: «Şiir dilin belini getirmektir», diyor. Ağzını sımsıkı kapatması, röntgen geçilmemesi için olacak, söylediklerinden bir şey anlaşılmıyor. Sonra da «Şiir cenindir» dediğini, duyabiliyoruz. Bu, doğuma kadar uzanan sürecin ilk basamakları. Sürecin sonunda da şiir dünyaya gelecek. Önemli olan şiirin nasıl dünyaya geldiği? Kendisine «Maşallah!» dedirterek, «Tosun» gibi dünyaya gelmesi var, bir de, dünya çirkini, yüzüne bakılamıyacak şekilde gelmesi var. İlhan Berk'in ki nedense, ikinci durumla özdeşiyor. «Şiir kararlı bir intihardır», demesine ne demeli? Şiir neden intihar etsin ki? Belki de elinden çok çekti de ondan! Yine «Şiirin gizli tarihi»nde diyor ki: «Zor olan şiirin hayatını yaşamak, yazmak sonra gelir.» Öyleyse, «Otlar»ı yazarken ne kadar ot hayatı yaşadı acaba? Uzaklaşmalı hemen! Şiiri yanlış yerde arıyoruz.

Şiiri arıyoruz...

Salâh Birsel de ömür yani! «Şiir maydanoz değildir», dedikten sonra tanımlıyor: «Şiir yana yana dönen donanma fişeğidir» Bizim ülkemizde karnavallara, şenliklere pek rastlanmaz. Yılda bir kere bayram gelecek de, donanma fişeğinin yüzünü göreceğiz ve «İşte» diyeceğiz. «Şiir!»

Şiiri arıyoruz...

Gündüz de aranır, gece de. Hele kış günleri! Yağmurlar camları tırmalarken, gökyüzü davulunu çalar, bulutlar şimşeğini çakarken... Enerji kısıtlaması unutulur çoğu zaman. Habersiz gelen konuk gibi karşına çöker karanlık. Kibrit aranırsın. Mum veya gaz lambasını yakacaksın. Kibrit yok! «Şiir kibrit» dediğine göre Can Yücel almış olmalı. Karanlığa bir ateş parlasa hem şiiri bulacağım, hem Can Yücel'i. Fakat, bir kımıltı bile yok.

Şiiri arıyoruz...

Baloncuya rastlıyor musunuz? Rastlasanız bile görmek işinize gelmez, bir de yanınızda çocuğunuz varsa! Çocuğunuzun ağlamasına, ille de «Balon isterim!» demesine, kulak asın! Balonların içinde öyleleri vardır ki, şiirin ta kendisidir! Han-

gisi mi? Üstünde at, deve, fil resmi olanına bakmayın! «Nazenin» olacakmış. Olacakmış, diyorum, çünkü, ben «Şiir, göklerde uçan nazenin bir balondur», diyen Ali Nihat Tarlan'ın yalancısıyım.

Şiiri arıyoruz...

Gömütlüğün yanından geçerken, hüznün soğuk eli ensenizden yakalar. Her gömüt sonsuzluğun evidir. Ne kapısı var, ne penceresi, ne bacası... Beyaz mermer taşlar ve üstlerine dökülmüş kara yazılar. Yazıları okusak mı? Neden mi? Şiiri arayacağız ya! İzzet Yaşar «Şiir ölüdür ve donmuşken akar» dememiş miydi? Yo, yooo! Şiir ölmedi! Belki, kimi zaman «Gerçeküstü»nün zehirli oklarıyla yaralandı ama, neyse ki, şiir ölmedi!

Şiir yaşıyor hiç değilse!

ÖYKÜMSÜ

AHMET BAHÇEVAN

Bozkır toprağına belenmiş
solgun albümler kaçkını çocukluğumuzla
yürüdük
bulanık düşlerin yedeğinde
üçüncü mevki vagonların
tek penceresinden sarkarak delikanlılığın
ürkek ve acemi sevinciyle
yürüdük
çarpa çarpa önyargılara
kapatılırken gençlik günlerimiz
karanlık kirli kasalara
direniriz diye birgün
düşünceye tutuna tutuna
şarkılar söyleyip yalnayak
yürüdük
sevginin kilimini acının tezgâhında
dokuya dokuya
bir yanımız yorgun düşmüş kentlerde
bir yanımız unutulmuş köy evlerinde.

Ve nöbettedir şimdi
büyük bir yolayrımında
uzun beklentilerin kör suskusu
bulaşmış ellere ayaklara..

ŞİİR NERELERE KADAR SOKULDU?

MUSTAFA TANER

Sokakta birbirine çarpan, durakta itişip kakışan, günün yorgunluğunu öfkeyle çıkaran insanların yanına ne kadar sokulabiliyordu şiir? Kafama takılıp durdu, günlerce. Önüme gelene sormak istiyorum. Fakat, damdan düşer gibi «Şiir nedir?», «Şiiri seviyor musunuz?», şeklinde değil. Havayı yumuşatıp, şakayla karışık sormalıyım ki, yaptığım iş tad versin.

Sokağa daldım. Kime sorayım, nasıl? Gözüme iş yerleri çarpıyor. Yüncü, bakkal, konfeksiyon... Dekorasyon dükkânının kapısını araladım.

«Merhaba!» dedim.

«Merhaba! Hoşgeldiniz!»

Duvarda asılı duran maskı, oyma kaşıkları almaktan çok, sokakta kaybettiğim birini arıyormuşum gibi sordum:

«Müjde Ar'ı tanıyor musunuz?»

Nerden nereye! Şaşırdı adam. Bozuntuya vermeden, «Eski sevgilim olur.» dedi.

«Nerden tanıyorsun?»

«Kolonyadan» dedi. İşler yolundaydı. Sormaya devam ettim. «Peki, Gülten Akın'ı tanıyor musun?». Düşünme payını gözlerinde sorular büyülterek geçirdi. Sonunda «Yok!» dedi. «Ünlü kadın şairimizdir» dedim, ekledim: «Hangi şairleri tanıyorsun, pekala?» Ağzından iki adı almam zor olmadı. «Faruk Nafiz Çamlıbel, Ümit Yaşar Oğuzcan.» dedi.

«Bunlardan şiir okur musun? Bunlar şart değil, başkasının da olabilir.»

Yanıtı ilginç:

«Onlardan bilmiyorum ama kendi şiirimi okuyabilirim.»

Okumaya başladı :

«Ben bir meltem rüzgârı/Sen körfezde bir yelken/Esiyorum sana satırlarımla/Acele etme sevgilim/Vakit daha çok erken.»

Dekorasyon dükkânını bir «Eyvallah» la geride bırakıp, düştüm yollara.

Bir kitapçı - kırtasiyeci ne diyecekti? Rastgele mi yapıyordu bu işi, yoksa, bilinçli mi? Kitapçı aradım ve yolumun üstünde buldum. Daldım içeri. Camda, adı «İrfan İmrağ» yazılı kişi, karşımda duran, «Buyrun!» diyen, adam olmalıydı.

«Şiir kitabı bakmıştım da.»

Raflara baksan, topu topu 90 - 100 kitap var, tozlar içinde. Arıyoruz. Gözlerimiz tozları üflüyor. Kalkan toz alayı içinde nasıl olduysa, Can Yücel'in «Şiir alayı» nı gördüm.

«Burda «Şiir Alayı» var.»

«Var mı? Bir de Bekir Yıldız'dan olacak» demesin mi!

«Bekir Yıldız şair değil ki!» dedim. Dedikten sonra adam yerin dibine girdi mi, girmedi mi ayrımsayamadım. İçeri girip çıkanlar, okul kitabı, defter soranlar oluyor. Onlara söz yetiştirmeye çalışırken, bana dönüp, deminki konuşmasının üstüne tuz biber eker gibi, «Şurada Ömer Seyfettin'den de şiir kitabı olacak»

dedi. Yüreğim cız etti. Ömer Seyfettin olsa ne derdi acaba? Onun adına üzüldüm.

Sormanın tam sırasıydı.

«Sizce şiir nedir?»

«Hım? Nasıl?»

«Sizce şiir nedir, diyorum.»

Duraksadı. Gözlüğünü burnunun üstüne yerleştirdikten sonra, «Şiir, efendim, anlamı olan bir şey, demi?» dedi.

Anlayamamıştım. «Nasıl?»

«Anlamı olan, anlamı olan bir şiir, demi? Bir yazıdan on tane satır çıkarıp yazabilirsin yani.»

Çamura saplanan arabalar gibi, orda patinaj yaptığını anlayınca, sorunun yönünü değiştirdim.

«Sen bana üç tane şair ismi sayabilir misin?»

Bereket, adam «Niye soruyorsun?» demiyor.

«Üç tane şair ismi... «Şairler ve edipler kitabı» vardı bende ya... O nerde?»

«Aklında olan üç tane var mı?»

«Şair? Şairlerden...» İçerde gezinip duran adamı yardıma çağırdı.» Orhan bey, şairlerden bana üç tane şair ismi say bakayım! Hangileri var? Şair Eşref, ondan sonra, efendim, şair Eşref! Nedi, bi de Acıpayamlı biri vardı, şairdi demi o? Eşref Kemal, hah!... Dünya kadar şair var!»

Evet, dünya kadar şair vardı ama, aklında yoktu. Dükkân, defter, kalem isteyen öğrencilerle dolunca, bir şiir okumasını beklemeden, yüreğim buruk, oradan çıktım.

Kesip biçtiği gibi yazıp çizmiştir, diye düşündüklerimin başında terziler gelir. Ne de olsa, cetvelle, mezureyle yakın ilişkileri var. Şiirden ne haber olduğunu anlıyayım, dedim ve birisinin yanından geçerken uğradım. Masanın üstüne kumaşı yatırmış, makası daldırıp çıkarıyordu, terzi.

«Kolay gelsin!»

«Sağol!» dedi.

Tanımıyorsun etmiyorsun, adamı. Paldır küldür içeri daldım. Elinde kumaş olsun ki, «Pantolon diktirmeye geldim» diyebilesin. Ne diyeyim şimdi? «Kumaş alacağım da, ölçümü alır mısın?» demek, aklıma geldi. «Tamam abicim, alalım» demesiyle, elinde mezure, yanımda bitmesi bir oldu.

Açık belgesinde isminin Ahmet Akbaş olduğunu okudum. Gözlerim orada gezinirken, çenemi işletmeyi de unutmuyordum.

«Kesip biçmekten başka bir şey yapmadınız mı, hiç? Başka bir iş?»

«Ben mi? Benim hayatımda yaptığım işi pek nadir kişiler yapmıştır. Tütüncülük yaptım, gevrek sattım, su sattım, elbiselere muhafazalık yaptım, naylon torba, fuarda su sattım, anladın mı?»

«Gazete?»

«Gazete de sattım fuarın önünde.»

«Kitap?»

«Kitap satmadım.»

«Şiir yazayım falan demedin mi?»

«Yazdım. Maçlarda güneşlik sattım... Bizim yaptıklarımız var ya, neresini söylersen söyle, ordan buraya bi ton yol tutar.»

İyice açılmıştı. Durdurmak olmaz.

«Sence şiir nedir?»

Mühürlendi sanki ağzı. İki kelime bulup da bir araya getiremiyor.

«Bana üç tane şair ismi söyleyebilir misin? Söylersen çay var.»

«Şair mi?»

«Şair.»

Çay sözü doping yapmış olacak ki, düşünmeden «Şinasi!» dedi. Ağzında bir kaç ad geveledi, olmadı. «Var bir kaç

tane ama... Yakup Ali var, hah! Namık Kemal!»

Şair adı saymada ne üçü tamamlayabildi, ne de şiiri ezberinden okuyabildi.

Biraz da «Okumuş» larla konuşmalıydım, bir fakülte bitirenle. İşte, eczane karşımda duruyor, içinde, müşteri bekliyor. Neden olmasın? Kafamda bir sürü ilâç isimleri uçuşuyordu. Yanına varınca, şaka yollu söze başladım :

«Merhaba!»

Selâmıma selâmla yanıt verdi. «Merhaba!»

İlâç isimlerini saymaya başladım, aklımda kaldıkları kadarıyla:

«Baş ağrıları için Ergafin var mı? İshal için Mexaforme?»

Camekâna döndü, haplara; verecek!..

«Bir dakika» dedim, «Şiir var mı?»

Şaşırdı kaldı. Yineledim :

«Şiir var mı?»

Yüzü kırmızıdan mora, mordan kırmızıya dönüşürken «Şiir mi?» dedi, «yok!».

«Benle dalga mı geçiyorsun, lan! Defol git!» diyebilirdi. Fırsat vermedim. «Afedersiniz, röportaj hazırlıyorum da, şiir hakkında bir kaç sorum olacak.»

İş tersine döndü birden. Ben soracağıma o sormaya başladı.

«Ne şiiri o?» dedi.

«Yazı hazırlıyorum da...»

«Hangi dalda?»

«Şiir hakkında.»

«İyi de, nerde okuyorsun sen, okuyor musun bir yerde?»

«Okulla ilgisi yok, dergi için hazırlıyorum.»

Neyse ki, estirdiği soru fırtınası burada kesildi. Masasına çağırdı, oturduk. Bir çay, kahve eksikti. Başladım sormaya:

«Sizce şiir nedir?»

«Bence şiir, bir insanın bilinçaltındaki duygularını, bilinçaltındaki duygularını, yani hissi duygularını kaleme dökmesidir.»

«Bildiğiniz veya sevdiğiniz şairler kimlerdir?»

«Benim söyleyeceğim bir tek şair var, burda söyleyemem.»

Böyle konuşunca, adamın içine kurt giriyor «Bilmiyor mu?» diye.

«Değişmez, siz söyleyin!» dedim.

«Söyleyemem abi, bence gizli.»

Direniyorum.

«Söyleyemem abi, bence gizli.»

«O kadar şair var..»

«Yok abi, ben şair tanımam başka! Bir tane şair tanırım, onun dışında şair tanımıyorum, yani şiir yazmam lâzım. Yazarsam mutlaka söylerim.»

«Nazım mı?»

«Bilmem! O da şiir gibidir. Benim için meçhuldur.»

Anlaşılan, şair adları ağzının kasasında kilitliydi. Uydurduğumuz anahtarda kasaya açmadığına göre fazla direnmeye gerek yoktu.

«Ezbere bildiğiniz bir şiir yok mu? dedim, son soru olarak.

«Yok. Bir zamanlar kendim yazıyordum, uğraşım vardı. Kitap bile çıkardım.»

«Adı neydi?»

«Neyin?»

«Kitabın. Yayımlanmadı mı yani?»

«Yayımlanmadı. Kendim bastırdım, bir tane.»

Ben tekrar soruya döndüm. «Demek şiirden bir parça bile olsa söyleyemiyeceksiniz.»

«Yazılı varsa okurum» deyince, «Onu dedem de okur» diyecektim, az kaldı. Bu kelimeleri ağzımın potasında eriterek «Sağol» a dönüştürdüm.

Durağa kadar gelmişken, başka yer-

lere de açılmalıydım. Eczacı Halûk Adın'ın söyleyemediklerini başkasının ağzından duymalıydım. Ahmet Arif adını, Refik Durbaş adını, Fazıl Hüsnü Dağlarca adını... Otobüsten indiğimde kendimi Basmane'de buldum. Gar kapısını sollamış geçiyordum ki, gözüme sandviçini bitirmeye çalışan delikanlı ilişti. Niye onunla da konuşmayayım? Şiirle dostluğu ne kadar, niye öğrenmeyeyim?

En arkadaş canlısı durumumu takınarak yanına vardım. «Merhaba!» dedim, selâmımı eksiltmeyerek. «Afiyet olsun!»

«Sağol!» derken, «Ne istiyor bu benden?» der gibi bakıyordu.

«Röportaj yapıyorum da, bir kaç sorum olacak, şiir üstüne. Tabi yanıt vermek istersen.»

Duraksamadan «Sor!» dedi.

«Sizce şiir nedir?»

Düşünerek, tane tane yanıt vermeye başladı:

«Doğanın, insanın yapısını, yaşamını, duygu ve özlemlerinin sözsel belirtimi ve uyaklı.»

«Tanıdığın şairler? Adlarını sayabilir misin?»

Yoldaki aceleci taksilerin aksine ağzından dökülen kelimeler çok ağır ilerliyordu.

«Örneğin: Tarihe inersek, Bektaşi de şairdir, şey üzerine... Emeğin ve halkın ve başka kim? Bu tarafa gelirsek, şey Şinasi, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Orhan Veli, Nazım... Başka, şey, bi dakka! Allah cezasını vermesin, neydi o ya? Bir de Özdemir Asaf.»

Çevrekçi bağırıyor, ayakkabı boyacısı bağırıyor, klakson sesleri... Önümüzden yoğun bir gürültü akıp gidiyor.

«Ezbere bildiğin şiir var mı? Okuyabilir misin?»

«O kadar şeyim yok da, hatırlamaya çalışayım. Şeyin ağıtlaması var, Ali Ekber Çiçekçi'nin: Böyle ikrar iken/Böyle yoğunan/Mihnetli yar bana lazım değilsen./Deli gönül sevmiş/Vaz geçmek olmaz/Vefalı yar bana lazım değilsen.»

Bu, lise son sınıf öğrencisi arkadaşla vedalaştıktan sonra, Çankaya'ya doğru ilerlemeye başladım. Sabah kahvaltı yapmadığımdan olacak, ne kadar okul varsa hepsinin zilleri karnımda çalıyordu. Trafik lambalarının dibinde, gazete bayinin yanında bir börekçi! Yaklaştım yanına. Bu adam niye sormayayım şiiri? «Ummadık taş baş yarar» demişler. Bakarsın, bülbül gibi şiirler döktürür.

«Bir tane börek verir misin?»

Bureği kâğıt parçasına sararken, nasıl soracağım, diye düşünüyorum. Gazete bayii aklıma geldi birden.

«Kitap satıyorlar mı?»

Elimle gösterdiğim yere baktı.

«Var.»

«Ne var? Şiir kitabı var mı?»

İyi ki, «Git kardeşim ona sor» demiyor.

Olacak. Yahya mı ne, öyle bir şey. Kayserili bir adamın var, gözüme ilişti. Dışına yazmış, bir de fotoğrafı vardı.»

Başı boş kaldıkça soruyorum:

«Şiirle ilgileniyorsunuz, herhalde. Sizce şiir nedir?

Tahtaya çıkmış öğrenci gibi iki öksürdü, yutkundu.

«Bir kişiyi anlatmak, onu sözle anlatmak» dedi, sonra Arkasından «Bildiğin şairler kim?» dedim.

«Okumuştum eskiden ama unuttum gittim. Eskiden gazete gibi bükülen, katlanan şiirler vardı, okuyorduk. Eskiden öyleydi. Kör adamın şiirleri çıktı. Neydi o? Ozandı, saz çalardı. Şiirleri çıktı kitap halinde. Biliyordum ama unuttum. Çiçek bozuğundan gözleri kör olmuş. Şiirleri en çok havaya, suyu, ağaca dayanır...»

Kimden söz ettiğini anlamıştım. «Aşık

Veysel mi?» dedim, hemen. Çocuklar kadar sevindi adam. Nerdeyse havaya uçacak «Adınız Cevat'tı değil mi? Arabada yazıyor da.»

«Cevat Menteş.»

«Ha, ezbere bildiğin şiir var mı? Okur musun?»

«Çk!»

Bu kadarı yeterdi bana. Onu müşterisiyle başbaşa bırakıp oradan ayrıldım.

Hem yürüyor, hem, ilginç kişiler arıyordum, konuşacak. Kemeraltı'nın kalabalığında kayboldum, sonra, kendimi Varyant çıkışında buldum, «Milli Piyango» suyla konuşurken.

«Şans mı dağıtıyorsun?»

«Bekliyoruz şansları» dedi.

«Sen hiç bağırmıyorsun, satarken.»

Gözleri başka yerde:

«N'apayım ya, ne bağırayım ya!» dedi.

«Şiir falan okusan etkilemez mi?»

«Ya? Ben nane şekercimiyim?» dedi, bu sefer.

Bir yandan da elindeki biletlerle oynuyorum. Bir tanesini çekeceğim.

«Ha?»

«Yok ya, ben öyle şey yapmam. Her şey Allahın. Nasibini gönderir ayağına.»

Bildiğin şiir yok mu, okusan!»

«Yok ya, ben öyle şey yapmam» dedi, ağzını suratının ortasında yayarak:

«Ne diye bağırıyorsun sen?»

«Nasip nasip! Bizi gören gelir, bizi gören gelir. Karşıyakalılar şikâyetçi bağırmaktan.»

«Şiir kitabı okuyor musun?» dedim, bu sefer.

Çizilmiş plâk gibi tekliyordu adam. «Ben okumam öyle şey okumam, bağırmam ya!» dan başka bir şey demiyor. Kızma noktasına geldiğini anlamıştım. Son soruyu da sorup oradan bir an önce sıvışmak en iyisi.

«Bildiğin şairler var mı?»

Ağzından köpük saça saça «Tanımam. Ben okumadım hiç. Tahsilim yok. Dört sene dörtte kaldım» dedi.

Bu kadar konuşmadan sonra, olan yüz liram'a oldu. Bir bilet aldım ve kalabalığın arasına karıştım.

Haklı değil miydi adam. Ona gerekli eğitim verilmemişse, sorularıma doyurucu yanıt verebilir miydi? Kiminle konuşursam konuşayım alacağım yanıtlar beklediklerime ulaşamıyacaktı. Bir tek lise öğrencisi yaklaştı, o kadar! Şiir mi insanlara sokulamıyordu, yoksa, insanlar mı yanlarına şiiri sokmuyorlardı?

Bİ GÖRESİM GELDİ

YASEMİN TUZCU ŞAHİN

sabah örgüsünü çözer
al tan ışıklarıyla taranır
gümüş derenin aynasında

bi göresim geldi seni
salkım söğüt, yaz başaklım
kavalına esir düşen çobanım

gökte turnaya
tohuma toprakta
dilde yüreğe
gül dolanık gül üstüne
bir göresim geldi beşiğin, entarini
aydınlık boyunca, parçalanan ayaklarının sabrı
çivit gözlerin patika boyunda görünseler

YALNIZ

YUSUF ALPER

Bir küçük kasabada ölüler gibi yalnız,
Kimsesiz, kimseyi beklemeden, görmeden
Bir camı aralayıp derin bir soluk almak,
Çamlarla örtülü dağlara bakmak yalnız

Bir küçük ev işinde yeni bir gelin, yalnız
Saatin geçmesini, akşamları bekleyen
Çarpık uykulu yüzle biraz sevgi eğiren
Duvarlar arasından bana uzanan yalnız

Bir küçük kasabada küçücük bir evde
Delikanlı ozanla bir yeni gelin yaşar
Bir ağacın dalları, bir elmanın yarısı
Gibi sarmaşdolaşlar bir gövde gibi yalnız

A N I L A R

HİLMİ BÜYÜKŞEKERCİ

Emer ağaç suyunu
yerden,
suyu durur,
uyur kışları.
Bir düş görür,
bir ses duyar Bahardan,
gelir çiçekleri geri.

Böyledir anılar,
gelir de
kapıma dayanırlar:
Kimi varsıl,
Kimi yoksul,
kimi - bağırır avaz avaz -
aklı başında değil.

BU YÜREK DEMİR AĞAÇ

FERİHA ÖZKURT

Bu yürekte demir ağaç deviremediğin
Gün gizemli avuçlarımı deşen kurşun yaralarında
Git... Beklemediğin mermer kucaklara gülerek
Uykularım sağır bilinmez imgeler yüzgecinde
Unutur gider prangalı anıları bu tutsak evde
Bakıp hücrelere ağlar mı sanırsın çorak yağmur
Susturamadığın yüreğinden taşar alevler oluksuz
Güneş sarısı saçlara eldeğmez senden başkası
Başkent soğuğunda ölüm kalmış yarım ağızlı
Git... Beklemediğin mermer kucaklara gülerek
Kızıl bir nehri sürümeden ayaklarının sesinde
Elveda der dökük kent durakları
Çağrısız sabahlar hasretin oyuğunda
Bu yürek demir ağaç... dokunsan erimez sevdasız

KİTAPSIZLAR

RAMİS DARA

Yazıma başlık olarak seçtiğim sözcüğün değişik anlamları çağrıştırdığını biliyorum. Ne demek kitapsız? Türkçe Sözlük: 1. Kitabı olmayan, 2. Musa, İsa ve Muhammet dinlerinin hiç birinden olmayan, diye açıklıyor. Ayrıca argo düzleminde, sövgüye yaklaşan bir ilenme, kargışlama görevini de yüklendiğini biliyoruz bu sözcüğün. Sözlükteki ikinci anlamdan türüyor olmalı; birinin istemediği, kızdığı, karşı çıktığı bir tutumu, davranışı karşısında bastırıyor öteki: Kitapsız!

Benimkiyse kitapsız da değil; çoğul, kitapsızlar! Demek benim tepemi attıranlar, sövgüye sarıldıklarım, kargışladıklarım bir de değil, birçok? Evet birden çok, birçok. Ama kızdıklarım, kargışa sarıldıklarım değil benim kitapsızlarım. Benimkiler, basbayağı sözcüğün ilk anlamıyla, kitabı olmayanlar. Birazdan görülecek; sevdiklerim, beğendiklerim.

Olur mu; hem 'kitapsızlar' de, ünlem imiyle bağır, nara at; hem de tut ben onu demek istemedim diye sözü evir çevir? Olmaz!

Olmazsa olmasın; benim sözünü etmeye hazırlandıklarım gerçekten kitapsızlar: Alınacaklarını sanmam! Musa, İsa, Muhammed'in kitaplarına bağlı değilim diye, varsın bana da desinler 'kitapsız!' ne gam; bu, hoşuma bile gider...

Her şeye karşın sözcüğü 'kitabı olmayan' anlamında değil de, kargı ve sövgü yolunda almak isteyen olursa; evet, sözümüz biraz da kargıştır, belki sövgüdür: kitapsızların ağzından, kitapsızlığı zorunlu kılan koşullara, olanaksızlıklara...

I. NEREDEN DOĞDU?

Daha önce Sabit Kemal Bayıldıran, Anadolu'nun değişik kesimlerinden kendi olanaklarıyla kitap bastıran, yazın dünyasına, dergilere girememiş ozanlardan «Şiirimizin Gizli Emekçileri» diye sözetmiş, bunlardan beşi üzerinde durmuştu. (1) Benzer çalışmayı eline yeni kitaplar geçerse sürdüreceğini yazmış, yazının başlığının yanına romen rakamıyla 'I' koymuştu. Sayın Bayıldıran'ın eline yeni kitaplar geçmemiş olmalı ki, aradan geçen bunca zamana karşın, yazısının ikincisi yayımlanmadı.

Yine Dönemeç; zaman zaman, «Dönemeç'te Yeni Bir Ozan» diye tanıtım sayfaları düzenleyerek yenilikçi, atılımcı, yürekli bir davranış örneğini sergilemişti.

Benim kitapsızlarımsa yine bunlara benzer doğrultuda ve daha önce doğmuş bir düşüncenin yeni bir adla yeniden eyleme konması. Anımsayanlar çıkar mı bilmem, Şükran Farımaz'ın öykülerini konu alan bir incelemem yayımlanmıştı Dönemeç'te. (2) Farımaz o incelemeden sonra da kurtulamadı kitapsızlıktan, halâ kitapsız. Ama sanımca bağladığım umutların boşuna olmadığını kanıtladı iyice. Yazın Dergisi'nde ve ardından Yarın'da yayımlanan yeni öyküleri buna çok güzel bir örnek.

Şükran Farımaz'ın öykülerinden sonra hanidir şiirlerini okuduğum Anadolu'lu bir ozan üzerinde durmayı düşünüyordum. Yeterince şiir toplamıştım. Yazacaktım da belki, ikl çalışma «Hoş Gelişler...» Dönemeç'te birkaç ay beklemeyip hemen yayımlansaydı. Yazılarımın yayımlanıp yayımlanmayacağını bilmediğimden,

biraz da tembellikten bekliyordum ki, bu ara, ilginç söyleşilerine ilgi duyduğum ozanın dincilerin dergilerinde de yeraldığını gördüm ve vazgeçtim.

Evet, kaçmak boş, yakayı ele verdik; burada bir durum daha ortaya çıktı. Kitapsızlar özellikle seçiliyordu: sözcüğün çağrıştırdığı bütün anlamlar düşünülerek.

İlk 'Hoşgelişler' çektiğimiz ya da ilk kitapsız, bir öykücüydü. Bundan sonrakilerse, hiç değilse şimdilik düşündüğüm birkaç ad, ozan.

Taşrada bir kasabada, yayımlanan yazın dergilerinin tümünü düzenli bir biçimde izlemenin güçlüğü ortada: Yazıların elimdeki kaynaklarla sınırlılığını söylemek istiyorum.

Bir de şu var; kitapsız sandıklarımdan bir gün; 'Nereden çıkarıyorsunuz benim kitapsızlığımı? Ben bal gibi kitaplıyım.' derse?.. Ne yapalım: 'Öyle mi arkadaş, hayırlı olsun!' deriz biz de.

Bunca sözden sonra, 'Haydi Allah rastgetire...' desem, zar attığım sanılacak; bense, evet kimseden saklamıyorum, pek de öyle savlı biri değilim. O zaman, 'Kolay gele.'

III. «IŞIKLI VE ÇALIMSIZ» YA DA «YAŞAMCI»; İŞTE MUSTAFA DERTLİ...

Mustafa Dertli'nin ilk şiirine Yusufçuk'ta (Kasım 1979, sayı 11) rastlamıştım. **Yol Boyu** doğasal imgelerle yüklü güzelce bir şiir. 5+5+6, toplam 16 dizeli; bu dizelerin dokuzu altı, beşi yedi, ikisi beş heceliydi. Az da olsa uyaklardan yararlanılıyor; ozan, alnında açı açıveren bir şeylerden, «güneş»ten, «direnç»ten sözediyor.

Aynı ayın Hakimiyet Sanat'ında da (sayı 40) **Işıklı ve Çalımsız** başlıklı bir şiirini okudum Mustafa Dertli'nin. İnsan edimleri yine doğasal öğelerle iç içe. Yüreklerde düş yelleri, çam dallarındaki gülüşlerin ulaşılan çoğullukla orman yoluna yönelmesi vb. **Işıklı ve Çalımsız** dört ikilikten oluşan sekiz dizelik bir şiir. Dört dize dokuz, iki dize sekiz, iki dize de yedi heceli.

Mustafa Dertli adını Dönemeç'in, dönemin ölüm ve öldürümlerine ilgiyi çekmek için çıkardığı -bir anlamda özel sayı denebilecek- Şubat 1980 tarihli sayısında görünce bir tedirginlik duymuştum yanlış anımsamıyorsam. Doğanın, yaşamın, doğasal yaşamın yeni ve genç bir ozanı olarak algılamak yolunda ve isteğindeydim çünkü kendisini. Oysa Dertli, gençten yiten değerli ozan **Ali Rıza Ertan**'ın ölümü üzerine yazdığı şiirde de ışıklı ve aydınlıktı. «Gülümseyen / Bir sesti» Ali Rıza Ertan ona göre, «Şiirin gül suyu»nda. En uzunu yedi, kısası üç heceli, toplam on iki dizelik bir şiir.

Yine Dönemeç'in Mayıs 1980 tarihli 34. sayısında Hastane Günlüğü genel başlıklı iki şiiri yayımlanır Mustafa Dertli'nin. **Anadolu Yarası** ve **Taze Kan.** Birincide, hastane önündeki aç açık anayla «kuzusu»nun beklemeleri, ağlayıp sızlanmalarıdır şiirde işlenen. Ağlama sesleri «Alıç kokulu»dur. «Al toprağın solugudur / Yaşamın kıyılarından.» 18 dizenin en uzunu sekiz, kısası üç hecelidir.

Taze Kan, Mustafa Dertli'den okuduğum en uzun şiir, 45 dize. Betime, öyküye ve öğüde dayanması uzunluğu zorunlu kılmıştım ama dizeler yine kısa: iki on birli, iki onlu, beş dokuzlu, dokuz sekizli, on dört yedili, altı altılı, bir beşli, üç dörtlü, iki üçlü, bir ikili. Hastane karşısındaki sanayi çarşısında oluşmuş ya da oluşabilecek bir iş kazası. Parmağı kopan çırak. «Yalnız emek»in ürettiği «ışık ışık» yaşam güneşi «öteye», baş-

kalarınadır; kendine ancak «gölge» kalır. 'Yığınla büyünecektir.' Çürümüş, kokuşmuş olan böyle kırılacak; çırakların, kalfaların, ustaların çürümesi böyle önlenecektir. Devinim gerekmektedir, alışmamak kötü koşullara.

Hastane Günlüğü'ne bakıp Mustafa Dertli'nin tanığı olduğu sıcak acıları şiirleştirir, öğreticiliğe yönelirken, uyağa, yardımcı uyakların (redif) desteğindeki güçlü uyaklara daha çok yüz verdiği söylenebilir. Dizelerin iç sesleri de göz önüne alınmakta, benzer sesli sözcükler birbirini çağırmaktadır: Ali Rıza Ertan şiirindeki; «Bölündü **ağıda/Ağıta** soyundu.» dizelerinden sonra; **Taze Kan** şiirindeki; «Hastane **karşısı** / Sanayi **çarşısıdır.**» ve **«Çalışmaktan** yata kalka / Biraz da **alışmaktan»** dizeleri.

Yaşamcı (Yusufçuk, Temmuz 1980, sayı 19), ne güzel bir ad. Akşamcı'yı çağrıştırıyor. Güzelliğe bu çağrıştırma da bir şeyler katıyor mu? Ama yakasında gelinciklerle başaklardan esen, yeryüzünü koklayıp güzellikler toplayan yaşamcımızı sıradan bir akşamcıya, indirgemek ne, benzetemeyiz doğal ki! Biri devingen, etken; öteki durağan, edilgen. Yenilik, sevgi, doğasal güzellikler, yaşama svinci ve ter önerilir. On iki dizelik, ikiliklerden oluşan bir şiir. Dizelerin çoğu yedi heceli, en uzunu dokuz, kısası altılı.

Yaşamcı'yla birlikte aynı ayda Hakimiyet Sanat'ta da (sayı 48) bir şiiri yayımlanır Dertli'nin: **Işıltılık.** Sevgi, gerçek, gelecek izleği, ışıldamak, güneş imgeleriyle şiirleştirilmiştir. En uzunu dokuz, kısası beş heceli, dörder dizelik iki bölümlük bir şiir. **«Yaşamcı»** ve **«Işıltılık»** gibi ilginç şiir adlarından sonra mı Mustafa Dertil belleğimde **ışığın** ozanı gibi bir imgeyle yer edecek? Oleki. Evet, «ışık» sözcüğüne düşkün bir ozan Mustafa Dertli.

Türk Dili'nin Ağustos 1980'de yayımlanan 344. sayısında **Bakır Yumağı**'nı görürüz Dertli'nin. Biçim ve biçemiyle Halk Şiiri geleneğimizi çağrıştıran üç bölümlük, toplam on iki dizelik şiirin on dizesi yedi heceden, kalan ikisiyse sekiz ve dokuz heceden oluşmuş. Halk Şiiri geleneğimizden sözettik ya, ozanın sözcükleri yeni, imgeleri özgün. Bilinç, sevgi, özgürlük ve yaşam.

Dönemeç'in Kasım 1980 tarihli **40.** sayısında yayımlanan **Süt Buğusu**, karanlık ve karamsarlık dolu bir ortamda da «ışıkların», «gelecek» inancının, «umut»un diri tutulmasının şiir. Uyak ve yakın sesli sözcülerden yararlanma burada da söz konusu; doğa ile ilgili imgeler şiirin bütününü sarıyor. 4+4+4+1, toplam 13 dizeli şiirde, ilk kez 12, 13, 14 heceli dizeler de görülüyor.

Süt Buğusu'yla aynı ayda Türkiye Yazıları'nda (sayı 44) yayımlanan **Artan**, her yönüyle tipik Dertli şiiri. 4+4+2, toplam on dizenin beşi sekiz, dördü yedi, biri de altı heceden oluşmuş. Kavram-imgeler yine çokça doğasal ve «cıvıltı»lı. «Yaşanmamış **düş** mü» dizesinden hemen sonra **«Düşe** kalka uzar gider» dizesi gelir; «düş» sözcüğü «düşe kalka»yı çağırır' **Yaşamcı**'da görülen dize değiştirimiyle yeni bölüm oluşturma, burada da gündemde.

En uzunu dokuz, kısası altı heceli, 4+4+4, toplam 12 dizeli **Akdenizliler** (Yusufçuk, Aralık 1980, sayı 24) öteki biçimsel özellikleri ve içerdikleriyle benim Mustafa Dertli'de en sevdiğim, beğendiğim, ona en yakıştırdığım şiir çizgisinde başarılı bir şiir. «Yumuşakça ışıyan / Maviler açarak», «Şiirler soluyan seviyle», «martı ağzında» umut; bu,

«Türk'ten al İspanyol'a» Akdenizlilerdir.

Niğde Hanı (Türk Dili, Haziran 1981, sayı 354) şiiriyle Mustafa Dertli doğa ortamından ayrılıp Türkiye haritası üzerindeki çeşitli kentlere değinmiş, daha doğrusu bu kentlerden biri olan Adana'dan ve Adana'daki bir handan öteki kentleri anımsamış, özellikle hanın içi ve çevresinde gördüğü genel havayı yansıtmış. Denebilirse, **öyküsele** yaslanmış: Hastane Günlüğü şiirlerinde daha açık denediği. «Adana'nın yakasında / Kurutulmuş bir menekşedir / Niğde Hanı» dizeleriyle başlıyor şiir. İki iğretilemenin (biri kişileştirme de aynı zamanda) oluşturduğu imge güzelliği ilgi çekiyor. Uyaklara ve sese azdan yer verilmiş. Dizeler yine kısa: Üçlüyle dokuzlu arasında değişiyor, en çok da (sekiz dize) yedili.

Dertli'nin okuduğum son şiiri Türk Dili'nin Eylül 1981 tarihli 357. sayısında yayımlanan **Karşılama Halayı**. Halay sözcüğünün de çağrıştırdığı gibi bir çoğulluk söz konusu, «ışıklı» ve coşkun. Yıldızlar, kara toprak, ulu dağlar, kanı kaynayan kısraklar, sütü açılan başaklar gibi doğaya gönderen sözcük ve kavram-imgelerle çıraklar, ustalar, çapalar, tornalar gibi çalışma dünyasına gönderen sözcükler ve acılı anayla umutlu 'kardaş' yanyana. Uyaklar ve değiştirimli, düzenli bir yinelemeyle öteki şiirlerde pek görülmeyen çelişen sözcükler ve kavram lardan yararlanma söz konusu. Tüm bunlara karşın bence Dertli'nin güzel şiirlerinden değil.

Sevdiğim şiirler; **Yol Boyu, Işıklı ve Çalımsız, Yaşamcı, Bakır Yumağı, Süt Buğusu, Akdenizliler, Artan.** Hep kısa, doğasal, imgelerle yüklü, ışıklı ve saydam denebilecek şiirler mi bunlar? Bir bakıma. Ne türlüsü olursa olsun yazınsal düzlemde bir seçmenin öznelliği kaçınılmaz. Bir başkası da, bakılır ki, **Niğde Hanı**'nı ya da Hastane Günlüğü'ndeki şiirleri beğenebilir. Ona da neden böyle diye sorulamaz: Açıklaması olacaktır!

Mustafa Dertli için, doğa ile ilgili kavram - imgelerden yararlanıyor, şiirini kısa dizelerle kuruyor ve bu ona yakışıyor demeye getirdik sözü. Doğa sevgisinin, doyağa düşkünlüğün kökeninde ölüm kaygısı ve korkusu da yatabilir. Nitekim; «Doğasın, bir sen beklersin beni, bilirim/Sesimi, düşlerimi, kırık parmaklarımı / Var başka neyimse onları artık.» (3) derken Edip Cansever'i bu konumda görüyoruz. Benzer durum Oktay Rifat'ta da söz konusu: «Tahtalar dökülüyor ne denli sağlam çakılsa yıllardan sonra/ve otlar, dikenler, ısırganlar bürüyor duvar diplerini. / Ama şu bulutlar, maviliğin içinde, yıllardan sonra da / gelip geçecek göçük ya da yeni duvarların üstünden.» (4)

Mustafa Dertli'de böyle bir durum söz konusu değil. Kaldı ki o doğa ortamında eyleşmiyor, doğadan seçtiği imge ve kavramlarla insana, gelecek güzel günlere, sevgiye, özgürlüğe, emeğe olan umut ve inancını dile getiriyor: **ışıklı ve** çalımsız.

---

1) Dönemeç, 40, Kasım 1980.

2) «Hoş Gelişler Ola» Ya da Yeni Bir Öykücümüz, Dönemeç, 40, Kasım 1980.

3) Edip Cansever, Yeniden, Cem Yayınevi, 1981, s. 519.

4) Oktay Rifat, Elifli, Ada Yayınları, 1980, s. 56.

NÖTRONA YER

«Amerika sana her şeyimi verdim,
şimdi bir hiçim ben
Amerika, iki dolar yirmiyedi sent
17 Ocak 1956
kendi kafama bile dayanamıyorum
Amerika, ne zaman bitireceğiz insanlarla savaşı?
Al da kıçına sok atom bombanı»

Allen Ginsberg, Ada yayınlarında çıkan, «Amerika» adlı şiir kitabında, 60'lı yıllarda yazdığı «Amerika» şiiriyle, yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi, yıllardır tartışması süren Atom bombasının nereye konulacağını açıkladı. Yine, bir iyilik yapsa da, nötron bombasının nereye konulacağını söylese!

KÜFÜR İÇİN

«Yazko»nun düzenlediği «Kadın Sorununun Öteki Yüzü» adlı panelde Çetin Altan'ın konuşmasından bir parça:

«... Bir de şunu anlamam ben. Niçin küfür ederken dünyanın en güzel olayını hakaret olarak kullanırız. Bu da kadınlar üzerinde baskı aracıdır. Başka küfür bulmalı. Çünkü hepimiz bu küfürün sonucunda dünyaya geliyoruz. Hem telli duvaklı gelir, papyon gravatlar, düğüncüsü, dernekçisi zurnacısı vb... Hem küfür olarak kullanılan sevişme... Acaba insanlar bir şaşkınlığa düştü de, dünyanın en güzel işini ondan mı ayıp saydılar diye insan düşünmeden edemiyor! Aşkı adeta bir ceza verme olarak kullanıyorlar. Oysa bu çok mutluluk yatan olaydır benim bildiğim kadarıyla...«

Evet, çok doğru. «Başka küfürler bulmalı». Nasıl bulunacak? Bundan kolay ne var? Holdingleşmiş basın organlarının ürünleri olarak çıkan, ısmarlama konularla yarışmalar düzenleyen dergiler bu konu üstüne de yarışma açar, olur biter. Dergi satış rekorları kırdığı gibi, ne küfürler çıkar ne küfürler!

ÖDEŞİP GİDİLİYOR

«...Pekçokları gibi yazıya şiirle başladım. Nâzım Hikmet açlık grevindeyken bana, şiirden vazgeçmemi, kötü şiir yazdığımı, yalnız hikâye ve roman yazmamı söylemişti. Bu sözlerden Nâzım'ın beni kıskandığını (!) anladım. Niçin şiiri bıraktığımı soranlara, Türkiye'de şiirle para kazanılamadığı için şairlikten vazgeçtiğimi söylüyorsam da, işin doğrusu, şiire olan saygımdan ötürü şiiri bıraktım. Günümüzde adını şaire çıkarmış olanların çoğu, şiire saygıları olmadığından şiir yazdıkları sanısını sürdürüyorlar. Şiirin büyük sanat olduğuna inanırım; çünkü birçokları, şair olmadıkları için ünlü ve büyük yazar olmak zorunda kalmışlardır. Bu sözleri, kendim için söylemiyorum, çünkü ben, ne denli kötü şiir yazılabileceğini göstererek şiirde büyük başarı kazandım. Yayınlanan bu şiirlerime büyük ilgi göstermelerinin nedeni, şiirlerin güzel oluşundan değil, atlında bir kadın imzası bulunmasındandı. Bir kadın takma adıyla şiirlerim yayınlanıyor ve bu kadın adına yığınla aşk mektupları yağıyordu.»

Usta, böyle demiş.

E, peki, biz yanlış mı okuduk? Açıyoruz Milliyet Sanat Dergisi'nin Mart 1980 sayısını, Aziz Nesin'den on şiir. Birini okuyalım: «TAVUKLAR / Ah ne güzel tavuklarım ah / Bilseniz tavuk olduğunuzu / Benim beni bildiğim gibi / O zaman sevecektiniz beni / Benim sizi sevdiğim gibi.»

Baştaki alıntı, Aziz Nesin'den. Kitabın adı, Vatan Sağolsun.

Ne yapalım Koca Usta, cümlenin de canı sağolsun. «Gülmece, çok ciddi bir iştir.» sözünü bile bile ünlü «şuara»dan da gülmece yapanlar olmuyor mu? Hem de, ağlanası diye yazılmış dizeler arasında. Ödeşip gidiliyor işte...